

-Ct

BIBLIOTEKA »GOLUB«

ZAGREB 1084

VILIM KORAJAC

SIJAČI

ZORA

ŠIJACI

ŠALJIVA PRIPOVIJETKA

»Mušterija koze pase.«
Narodna poslovice

Jesi li, dragi čitatelju! bio ikada u svom životu u kotlu? — Ne mislim u kakovu parokotlu, gdje bi se čitav za nekoliko trenutaka, kao kakva inštalaciona pečenka¹, ispržio! — Ne mislim ni Belzebubov^{1 2} kotao, u kojem se đavli vare! — Ali ne mislim ni na onaj bakreni kotao, u kojem se o jeseni rakija peče; nego mislim onaj rukom Stvoriteljevom istesani kotao, koji je tako lijep, krasan i veličanstven, kao što je sve u božjoj prirodi lijepo, krasno i veličanstveno! — Pođi, ako imadeš dosta vremena i koju suvišnu manguru³, k slobodnom i odrpanom kr. gradu Požegi, pa kreni iz ovoga varoškoga sela ili seoskoga varoša — jer to ti je Požega i ništa više — prema sjeveru, nećeš se voziti ni kakovih deset časova, ali će puknuti pred tvojim očima lijepa, krasna i dražesna ravnica u spodobi skoro posve pravilne elip-

¹ inštalaciona pečenka pekla se prilikom svečane instalacije (uvođenja u dužnost) nove gradske uprave

¹ Belzebub — đavao, zao duh

* mangura — vrst sitnog novca

se, koje veća os od istoka k zapadu proteže se otprilike pet do šest milja, a manja od sjevera k jugu ne iznaša ni potpune dvije milje. Ta ti je ravnica okružena odsvud uokolo gorama: od istoka kršnom Krndijom; od sjevera Papukom, kap-tolačkim kamenom — vetovačkom i kutjevačkom planinom; od zapada Psumom i Brezovim poljem¹, a od juga požeškom gorom. Kad se koji putnik novajlija u tom polju prvi snađe, pa se uokolo ogledne, pomisli da je u kakovu veliku kotlu, i taj ti kotao prirode okrstiše neki ljudi šaljivdžije, osobito Osječani, »šijačkim poljem«, a ljudima od toga kraja nadjenuše nazivalo »Sijači«.

Da me tko upita, otkud taj »šijački« naziv, bio bih u sto neprilika; jer valja ti, dragi čitatelju, znati da sam ja i sam 1. Sijak, a 2. kao takav dobar čankoliz, ali slab jezikoslovac! Međutim ću ipak saopćiti dva o tom mnijenja, onako kao što sam od drugih ljudi, možda boljih jezikoslovaca, doznao.

Neki tvrde, o čem ja međutim u najsmjernijoj poniznosti dvojim — da su Sijači veoma razumni i obrtni ljudi; da se upravo na njima obistinjuje ona narodna poslovice: »Mušterija koze pase«; jer da se oni upravo u sto zanata razumijevaju; tako npr. vele: »Sijak se potpuno razumijeva u lončarstvo«. Nu ovdje valja razumjeti samo jednu granu lončarstva, tj. pokljukarstvo. I to je živa istina! Sijak napravi tako lijepe išarane, a kraj toga jeftine pokljuke i ćupine, da im nema prigovora! To mogu posvjedočiti i svi Osječani i svi Srijemci i svi Bačvani, kamo Sijak svoje rukotvorine na prodaju izvaža. — Nadalje vele: »Sijak je tako dosjetljive i izumljive pameti« — o čem ja i opet dvojim — »da on ni ne treba mnogo, kao drugi ljudi, za svoju porabu obrtnika,

¹ Brezovo polje nije polje nego nad Cernikom visoka planina, a na najvišem vrhu lijep je i ravan brezik, pa otud i prozvaše planinu brezovim poljem.

npr. šeširdžija, opančara, abadžija itd.; jer ja već sam gotovo svake ruke obrtnik!« I tu ima nešto istine; jer je zbilja živa istina da Sijak nosi ljeti i zimi upravo svojom rukom spleten, ali dakako slamnat, škrljak; što će mu dakle šeširdžija? Istina je, doduše, da slamnat škrljak nije za zimu zauhar,¹ ali Sijak si misli ovako: »Kad može slama pokrivati moju kuću i u ljetu i u zimi, zašto ne bi mogla pokrivati slama i ljeti i zimi moju glavu, koja je svakako meklja od kuće? Pa toj logiki nema prigovora. — Sijak će si kadšto kupiti nove opanke, ali onda mu moraju trajati bar pet ili šest godina; jer si ih odsele sam nadglavljiva ili potkrpava, pa osim toga čitava ljeta i čitave jeseni hoda bos, slabo dakle i opančara treba. Napokon Sijak si u abadžije samo gunjac kupuje, tj. ne kupuje nego kupi; jer to je jedan — prvi i posljednji put! — a onda si krpa sam svake godine, pa kad već izgleda kao kakav sukneni mozaik: krpa do krpe, rupa do rupe, tako prorovan da, kad bi u njega pustio miša i odmah za mišem sto mačaka, ni sve te mačke ne bi miša ulovile!

— još se on tim odrpanim gunj em služi! Hlača si, osobito zimskih, nikad ne kupuje nego si sam šije — i otud tvrde neki da je postalo ime Sijak. To je jedno mnijenje.

Drugi opet vele: »Sijači ni u ljeti ni u zimi* — što je doduše živa istina — »ne zamataju si, kao drugi ljudi, rupcem vrata; a osim toga nose rubinu naopako, tj. razdrljita strana ne dođe na prsa već na šiju, otkud i u narodnim pjesmama mnogo puta im se prišiva od šale »golovrati« ili »gole šije« ljudi — pa otud možda postadoše »šijaci«!

Ja, kao što već napomenuh, imam kao i svi drugi Sijači dobar želudac, ali slab jezikoslovni um, pa se ne usuđujem u ovoj velevažnoj filologičnoj ras-

¹ zauhar — od koristi

pri ustvrditi koje je od dva mnijenja temeljitije, tj. je li Sijak bliže k riječi »siti« ili k »šija«, toliko samo smijem s poštenjem svojim pisarskim zajamčiti, da je Sijak čovjek dobar kao dobar dan — ako je dobre ćudi; jer kao među ljudima uopće, tako i med Sijačima imade ih svakojakih: i dobre i pasje ćudi! — Sijak potpuno vjeruje u istinu one narodne poslovice da »od inata, nema gorega zanata« — zato je i miran kao janje — dok ga ne rasrdiš; ali kad ga naljutiš, opsovati će ti onaj pupčar s kojim ti je baba pupak rezala, ili onu šklocu s kojom gospodin bog u nebu hljeb reže, a onda u najvećoj žestini — pružit će ti tikvicu :s rakijom da se napiješ i s njim pomiriš! To je obično tako, ali znade kadšto srdžba i po čitavih četrnaest dana trajati. — Sijak je nestrpljiv, te krpari i životari kako se može, a na sudbinu se neće nikada potužiti; jer zna da narodna poslovice ne laže kad veli: »Krpež i trpež po svijeta drže!« Sijak niti imade rogova niti četir noge, pak je ipak svakomu bijesu bezuvjetno poslušan kao mnogo rogata i četveronožna životinja! On je u svemu pokoran i gospodi i knezu i -kućanskome gazdi, dapače svaki mladi rad se u svem pokorava starijemu, osobito dijete ocu; pa kad rekne koji nabrusiti ćaća svome osamnaestogodišnjem sinu — a to se zgada vrlo često — »ti ćeš se oženiti s onom četrdesetpetogodišnjom udovicom, s njom i s nijednom drugom!«, sin sluša i ne prigovara; jer si misli: otac je i stariji i pametniji od mene, dakle bolje znade što je za mene! — Sijak je srca mekana kao papula; zato je i darežljiv kao svaki siromašan čovjek — da je samo čime! — Sijak je i gostoljubiv, ali samo jeseni i zimi; jer do proljeća Sijak sve što imade i pojede i popije! Narodna poslovice veli: najprije dobijmo, pa popijmo. Sijak veli naopako: najprije popijmo, onda dobijmo! — Napokon Sijak je i rađen, ako ne baš kao mrav ili pčela, ali barem kao svaka tegleća živo-

tinja, pa će kadšto i kod najtežega posla zapjevati, ali čim zine, poznat ćeš namah da pjevač nije, prem se dobro razumijeva u glazbu, tj. u gdje koje glazbene strojeve, npr. u diple i gajde, u frulu i dvojnušu;* osobito je u mlađim godinama kao pastir ustrajan i neumoran frulaš, nu čim nastupi muževniju dob, kani se i frule i dvojnuše te se baci od sve duše na špekulaciju, tj. počne tjerati trgovinu na veliko: s kestenjem, s voćem, i to sa svježim i suhim voćem, s orasima, s ćupovima, s kopcima, a osobito s pokljukama. Sve te pazar-ske stvari zove on »robom«, koju počne najprije

0 Simunju izvažati u Đakovštinu, a onda, što tu ne proda, to vozi kući te o Lučinju opet u Osijek,

1 ako još što preostane, ide on s robom i u »Bukovar«*, dapače znade on čak kadšto i Bačkom zaćl

Jest, vjerujte mi, Sijak vam je veliki trgovac — samo me ovdje, oprosti dragi ćitatelju! napala nekakva kijavica! Bogzna što je to, ali koliko god se puta gdje povede rijeć o šijaćkom trgovaćkom talentu, pa ja to moram na svoje uši slušati, uvijek me spopadng nekakva zijavica ili kijavica ili štucavica! Je li to kakva simpatićna u naravi tajna, ili možda mimićni izraz moje ćudne hiperkrićne naravi — ja ne znam, ali će zato saznati ćitatelj.

II

»Brez starca ne ima udarca «
Narodna, pošlo vrica

Kad se voziš iz Kaptola u Veliku, onda uprav između ta dva mjesta u sredini na desnoj strani opaziš ukraj druma ustuboćen hrastov stup, na njem lakat široka ćetverokutna drvena ploća, a ¹

¹ dvojnuša — vrst seoskoga glazbala

^f tako Siiak zove Vukovar.

na ploči kišom izlizana, ali još ipak čitljiva pismena »Cešljakovci«. To je selo jedva dobar hitac od drumca udaljeno, pa usred sela, ako skreneš nalijevo, vodi te obično »zdravo« blatan, jer ilovačan, put preko jarka u selo »Golobrd« Tu je majdan šijačkog obrtništva, hoću da kažem pokljugarstva.

Selo Golobrd maleno je, možda jedno od najmanjih u čitavoj Sijačkoj, ali — »si licet parva componere magnis'«, tj. ako je slobodno prisposobiti dragoga boga sa šeširdžijom — Golobrd je Atena¹ * 1 * šijačkoga genija, jer u Golobrd ugledao je mnogi lončarski umjetnik svjetlo ovoga svijeta, te je mnogom rukotvorinom svojom osvjetlao lice i sebi i svojoj kući i svojem selu i čitavu rodu šijačkomu. Što je Periklo³ bio Ateni, to je selski knez djed Miso Kuburdžić svomu Golobrd. On seljane bodri na svakovrsne potpovrate pa, ako je tomu nužda, i poučava, ukratko — sa svim svojim kneževskim ugledom nastoji da se u Golobrd prave najčestitije pokljuke, najkuskusniji ćupovi i najljepši rakijski kapci. Pa zato je djed Miso prvi i prijatelj i učitelj i savjetnik svomu selu. Pokvari li se komu koiut, to ga nosi k djedu Misi da ga djed razvidi i popravi. Ne zna li tko išarati pokljuku kako treba, to dolazi k djedu Miši na nauk — uopće se o djedu Miši može reći: u čitavu Golobrd bez toga starca ne ima udarca! Ali zato je Golobrd važno mjesto u Sijačkoj. Nijedno u čitavoj Sijačkoj selo nema toliko obrtnika, koliko Golobrd; tu imade 30 kuća, a 70 lončara, jer gotovo u svakoj kući imade po dva, a u gdjekoj

¹ ako je dozvoljeno da se malo usporedi s velikim

¹ Atena — glavni grad Grčke, nekad samostalna država, središte nauke i umjetnosti u staroj Grčkoj

¹ Periklo (500—429. g. pr. n. e.), atenski državnik; za vrijeme njegove uprave Atena je dostigla vrhunac svoga kulturnog procvata

i po tri »majstora«. — Ali u planini golobrdskoj imade i lijepa kestenja, lijepih srčika, slatkih zimica, krupnih oraha, dobrih oskoruša — ukratko: voća svake ruke; ele zgoda je živa Golobrdanima upustiti se u voćarsku trgovinu. To je svakako hvale vrijedan pothvat, kad bi ga samo Sijak pametno izvađati umio, pa kraj toga ostale kućanske poslove ne zanemarivao. Ali koliko je njemu koristi od toga trgovačkoga poduzeća, vidi se najbolje otud što su Golobrdci u čitavoj Sijačkoj prvi trgovci i najveći obrtnici, ali ujedno prvi slijepci- i najveći bokci!

Ne poznajem siromašnijeg sela od ovoga. Tu bi dakako trebalo puno pouke — ali okanimo se suhoparna mudrovanja i zanovetanja; imade u čitavu svijetu pod svakim podnebljem puno kojekakvih grbina, pa zašto da bude Sijačka bogom poveljena iznimka? Hajdemo dakle u Šijačku — u tu zemlju obrtničku — i to uprav u Golobrdo, to gnijezdo izumljivih sokolova, pa bez ikakova zanovetanja gledajmo kako tu stoje stvari, kako se tu životari.

Na kraju sela, a uprav na najvišem mjestu, stoji nekakva neobijeljena i samo ilovačom izmazana, a sa snopljem pokrivena odrpina, koliba, što li je? Svijet veli da je to kuća djeda Miše Kuburdžića, kneza golobrdskoga. Doduše, djed Mišo piše se kod gospode Mijo Pavlović, ali svaki Sijak misli ovako: »Kad velika -gospoda mogu imati svaki po dva-po tri krsna imena, zašto ne bi Sijak mogao imati dva prezimena?« Uostalom, rado priznajem da pravoga tog naravi uzroka ne znam. Kako mu drago, mi ćemo našega djeda Miju Pavlovića zvati Mišom Kuburdžićem, jer je pod ovim imenom poznat u selu. I zbilja je djed Mišo ne samo u Golobrdi nego i u svoj šijačkoj okolini važan čovjek. On je i gospodi u volji radi svoje poslušnosti — a još više radi svojih purana i gusaka, kojima često gospodu dariva. Ali se-

ljani ga uprav kao kakva proroka poštivaju; jer valja znati, tko je čitav svoj vijek, kao naš djed Miso Kuburdžić, knezujući proživio, taj je stekao u selu tolik ugled da mu se sve, i staro i mlado, duboko klanja, i nema toga u selu tko bi se usudio njemu, kad on što naredi, usprotiviti, osim možda jedine babe Bare, njegove žene; ali i ona je samo jezikom od djeda Mise jača, a da dođe do šaka, ne znam tko bi komu rebra namjestio. No do toga neće doći kad je djed dobra i blaga duša. On je, kao i svi brđani, zdrav i krupan čovjek, a crnomanjasta lica, osim. nosa — jer sam bog neka znade od čega je to, ali tako je: lice crno, a nos uvijek — kao kakva zrela paprika — crven! Glava mu je kao zrela misirača¹: glatka i ćelava, pa samo kraj ušiju strše dva bijela džbunčića od sijedih vlasi. Djed Mišo ne ide nikada bez štapa pješke; jedno da sačuva svoj kneževski ugled, i to je glavni razlog, a drugo, da mu je zgrčitim lijevcama — jer tako mu izgledaju noge — lakše micati se. On je prevalio već šezdesetipetu godinu; ali ako izuzmeš noge, on je duhom i tijelom još uvijek snažan kao kakav mladić. Srca je ko rovito jaje meka; ali znade kadšto, premda u rijetke petke, i planuti, te kad opsuje šklocu ili burgiju, onda znaj da još malo fali pa će se rasrditi! Djed je Mišo stožina, oko koje se čitav stog naše pripovijesti sadijeva.

Druga, odmah do Miše najvažnija u kući Kuburdžićevoj osoba jest Bara, njegova žena, koju on nikada drukčije nego uvijek svojom babom zove. — Bara je malena i uzgojna stasa, okrugle i plosnate, kao pokljuka, glave, a ljuta jezika, kao paprika, tako da joj u tom čitavom selu para nema. Znade često i djeda Mišu u rog zatjerati, osobito ako je djed malo vinom prekantario; ali kraj svega toga — kao i sve Sijakinje — dobra gazdarica i dobra kuharica, tj. trećinu hrane

¹ misirača — bundeva

kradom prodade; a kad napravi žgance, sve se usta lijepe! Poslena je i marljiva kao malo koja Golobrtka. Neke žene, kad se nasmjehnu, pokažu sva tridesetidva zuba; nu Bara, da se i najslade nasmije, pokazala bi samo tri zuba — jer su svi drugi popadali.

Djed Miso imade i rođenoga brata, zovu ga šepavi Grga, jer je prije pet godina, kad je jednom orahe tresao, s debla pao pa i ohromio; ali i ovaj je već, premda od Miše mlađi, ipak već blizu šezdeset godina. Grga je u braku nesretan bio, jer mu žena pokojnica nadarova više ženskih, a nijedno muško čedo — a to se u zadružnom životu nesrećom smatra — od kojih su još i danas u kući dvoje: Kata svinjarica i Marica kozarica. Grga, kao mlađi brat, obavlja u kući one poslove koje Mišo neće, tj. sprema kola, namiruje marvu itd., dakle stoji prema Miši kao sluga prema gospodaru. Imade samo tri male mane: 1. rad prigovara; 2. u poslu je spor: pravo gengalo i oklijevalo, te da nema djeda Miše koji ga uvijek opominje, ne bi se puno uradilo, tj. da nije Miše starca, ne bi bilo udarca; a 3. malo je lakom na jelo i pilo, izjeo bi — štono kažu — masno ćebe na veliki petak.

Ali još je jedno, i to najvažnije, čeljade u kući djeda Miše. — Mlada Jelica jedino je još živo dijete djeda Miše i babe Bare, jer obadva Mišina sina otiđoše prije reda na onaj bolji svijet, jedan u mlađahnoj dobi, a drugi kao vojnik u Italiji. — Jelica je dobra, čedna, poslena i svemu vješta djevojka: kada prede, onda cmilji, a kad veze, kanda perom piše! Ali jedna je samo nesreća: ona je jedinče, pa k tomu žensko jedinče, ele kad izumru muškarci Kuburudžići, što je kraj staroga Grge i još starijega Miše blizu, ostat će kuća bez potomka — rastepst će se imovina Kuburdžieeva kao pljeva na vijanju! Ali se ipak i ovdje pobrinuo naš mudri djed. On je naumio budu-

ćaga si zeta prizetiti, tj. u svoju kuću uzeti i na svoje zemljište prepisati: ali je samo težak izbor, jer tko će Jelicu da zasluži, taj mora da bude i dobar i bogat i pametan i u svakom smislu čestit mladić, a gdje ćeš naći takova?

Jozo Bogović prvi je susjed djedu Misi: on je skroz čestit i pošten čovjek, pa zato velik prijatelj Mišin; oni se dva paze kao nokat i meso. Jozo ima i sina Milka, lijepa, vrijedna i pametna momka, koji se i u knjigu razumijeva, tj. znade čitati, pisati i nešto računati. Njega je već davno 'djed Mišo uzeo na oko: »Taj ili nijedan bit će moj zet« — odlučio je on sam u sebi, ali, dakako, ako vrijedan te milosti bude, tj. ako ostane čestit i valjan; dapače tu je svoju namjeru saopćio i Milkinom ocu, svomu prijaju Jozi i svojoj babi Bari, pa svi su tim izborom posve zadovoljni bili. E, istina je živa, Jelica i Milko bio bi par ljudi, kako vele, što mi ga radiš! Jelica se ne skiče, kao druge gdje koje djevojke, do neko doba noći po kolu i u selu; to ne dopušta ni deda Mišo ni maja Bara; ali i Milko je posve čestit i, kao većinom svi brđani, nepokvaren mladić.

U Golombrdu je još jedna osoba, s kojom se upoznati moramo, a to vam je Marko Kulinić, kum djeda Miše, tj. kumovi su im možda bili pradjedi, pa kako su Sijači dobre pameti, to se kumstvo sačuvalo jošte danas u dobroj uspomeni. Marko Kulinić također je dobar i pošten čovjek; imade doduše jednu malu pogrešku: gleda duboko u čašu; ali pošto je on 1. kum Mišin, a 2. to je u Sijaka — kao i istočni grijeh — od pradjedova baštinjena mana, ne zamjerava mu ni djed Mišo tu malu pogrešku, te se i s njim pazi kao hljeb sa solju; s njim i s prijateljem Jozom Bogovićevim u zajednici putuje, u zajednici trguje.

Sada smo se upoznali s najvažnijim osobama u Golombrdu. Imade tu još i druge zanimive čeljadi; ali pošto nemaju sreće biti u pouzdanijem

odnošaju s djedom MLšom, moram ih ispustiti iz opisivanja moga te se ograničiti na krugove čim tjesnije, da ne bude, umjesto proste pripovijetke, kakva debela knjižurina.

Dakle vratimo se na djeda Mišu, toga najvažnijega u Golombrdu čovjeka, prototipa šijačkoga genija, starca, brez kojega u čitavu selu nema udarca!

III

»Što se danas može učiniti,
ne ostavljaj to za sutra*.

Narodna poslovice

»Sto se sutra može učiniti,
čemu da to danas činiš*.

Sijačka poslovice

— Grga, ti znaš da sam se dogovorio s prijateljem Jozom i s kumom Markom, da sutra vozimo kestenje u Đakovo; evo je Simunje pred vrati, valja dakle zaslužiti koji grošić; dakle, moramo gledati da se na put spremimo.

— Bome moramo!

— Nije to dosta reći »bome moramo!« Zar ti mene ne razumiješ, što ja hoću tim da rekнем?

— A da bome da razumijem.

— Pa odgovaraj, dakle, kad razumiješ.

— A što ću odgovarati?

— Ama to, što mislim.

— A što j a znam što ti misliš?

— E, vidiš, da još malo pa si pravi blesan! Kaži ti meni, kad naumiš kamo ići, npr. u drva ili ma kud s koli, što onda najprije činiš?

— Najprije se najeđem i napijem.

— E, vidiš da si pusti obijesni pustosvat! A što dakle onda činiš kad sebe namiriš?

— Onda namirim konje i spremim kola.

— To je, vidiš ono što ja mislim. Jesi li dakle namirio vrance?

— A da bome da sam ih namirio.

— **A jesi li nagrabo dosta zobi?**

— Bome pošten tovar, može uprav do Bačke!

— Tako i treba, tko nosi, ne prosi. A jesi li kola pregledao da neće podosina ili koja obloga pofaliti?

— To se ne može znati.

— A što se ne bi moglo znati? Ako je" sve zdravo i čitavo, ^onda lje neće pofaliti.

— A bome to nije istina; i moja je noga prije pet godina bila i zdrava i čitava, pa sam ju ipak najedanput i čitavu slomio! E, tko bi znao što se može u čas dogoditi?

Tu se naš djed Mišo duboko zamislio. Doveo ga mlađi, pa dosljedno i luđi brat u zabunu, te mu ne ide nikako iz glave kako mu itko u selu, a najmanje mlađi brat, što god odgovarati i prigovarati smije. On je knezovao kojekakvih tri-deset i više godina, i nitko mu u selu nikad ne smjede ni riječi protusloviti, a evo brat mu i mlađi i luđi usuđuje se kadšto u bezobraznoj drzovitosti prigovarati; usuđuje se reći da se ne može znati hoće li-će li kola pofaliti! To je ipak mnogo! Ali što će? Grga je 1. brat i k tomu rođeni brat, a 2. radi kao rob, premda sporo i lijeno, ali naposljetku ipak sve uradi i sve sam posvršiva, a djed Mišo sjedi i počiva, dakle što će mu? Ovo promislivši i promozgavši, kao uvijek tako i sada, uzme djed Mišo blagu ali ozbiljnu ovako:

— Grga! ja te kao brata i kao ukućana rado imadem; ali ne trpim taj tvoj nesretni adetj svakomu u svem prigovarati. Ja tomu nisam vičan i ako se ti te lude navade ne okaniš, posvađat ćemo se i počupat ćemo se u stare dane, gdje nam i ¹

¹ adet — običaj

svađa i kavga najmanje pristoji. Zato te opominjem i molim da se okaniš toga ludoga običaja. A sada otiđi i prividi jesu li sinje, lijevče i čivije u redu, pa mi dođi kazati.

Grga poslušala i otiđe; jer nije on neposlušan, samo malo spor, a takve je čudi da rad priklapa, zanovjetava i prigovara; a međutim djed Mišo izvadi iz torbe svoju malu lulicu s još manjim kamišcem (jer u tom su Sijači slični Ciganima: kamiš im je bar dva ili tri puta kraći od lulice!), napuni ju s klompirom, tj. lišćem od krompira, jer duhan je skup, a što si malo duhana sam posadi, to mu sve nemilosrdna »c. kr. filancija« iščupa — dakle on se zadovolji upravo kao i Ciganin, i s klompirom.

Međutim se Grga povratio najavivši da je jedna šina odviš izlizana, druga poderana, treća ne valja, a četvrta nije više za ništa; osim toga su palcevi na zadnjem lijevom točku rasklimani kao babini zubi, a prednja desna lijevčar samo što se nije raspala u dvoje; uostalom je — reče — sve drugo u potpunom redu!

— Eto, vidiš da si teleban! Kako može biti govora o potpunom redu ondje gdje sve naopako u najvećem neredu stoji? Ali si lijen ko klada, a tup ko kustura¹! Baš se je i gospodin Bog zabrojio, kad je tebe stvarao; on je sigurno htio stvoriti kakvo lijeno kljuse, pa se zabunio. A zašto mi to prije nisi kazao da kola ne valjaju?

— A zašto mi nisi prije kazao da ih pregledam?

— Dakle, uvijek trebaš opomene ko i Kulinićev kulaš kad ogladni. Ali i pravo mi je kad se na šušu oslanjam. Nije fajda, sad moram putovanje odgoditi, ali pitanje je, hoće li htjeti prijatelj Joza i kum Marko na to pristati? Sto ako oni bez mene otiđu? Baš idem do njih, pa ću ih umoliti neka odgode. *

* kustura — nož

Dok se djed tako u misli mučio, evo obadvójice: i prijatelja Joze i kuma Marka u sobu na vrata:

— Dobar veće, djede Miso!

— Bog dao! a baš dobro da ste ovdje. Pođoh uprav do vas da vas nešto umolim.

— Da, i mi djede dođosmo — odvrti Joza — da tebe nešto umolimo.

— Drage volje, al' onda morate i vi dva moju molbu uslišati, pa makar ja platio ribu u Osijeku. (Valja znati da koliko god puta Sijak u Osijek dođe, nikad ne pođe kući a da se dobro ne najede ribe. Riba je njemu rijetka, zato mila hrana.)

— Dakle, djede! da čujemo najprije tvoju molbu, ti si stariji!

— Ama — hm, oprostite mi, al' moj brat Grga istom mi danas najavi da kola nisu u potpunom redu, pa bih vas molio da odgodimo putovanje.

— Upravo to smo i mi tebe došli molit; ja sam zaboravio dati konje potkovati, danas mi stopram¹ palo na pamet, a danas Tune kovača nije doma, dojt će istom sutra oko podne. Marko opet mora dati okivat podosinu².

— Pa dobro, pa ćemo umjesto sutra preksutra!

Tako vam Sijači putuju. Drugi ljudi vele: »Sto će biti jesenas, nek bude večeras, Sijak veli naopako: »Sto će biti večeras, nek bude j e s e n a s!« Drugi ljudi pregledaju kola i konje bar dva-tri dana prije polaska. Sijak razgleda posljednji dan, pa kad pronade — što običajno svaki put biva — da još nije moguće polaziti, odgodi sutra utanačeni dan, kao i svaki flegmatički filozof, na preksutra, a preksutra na zanosutra itd., i tako se često puta dogodi da se jedva osmi dan od namišljena roka na put krene, a i onda obično štogod zaboravi: ili lanac kojim će *

¹ siopram — istom, jedva

* pođosina — dio na kolima

toekove zapinjati, ili sjekiru kojom će, ako što ustreba, popravljati, ili uzice kojima će obode, ako popucaju, nadovezivati, ili što mu drago — samo na bukliju s rakijom i na asuru¹ neće Sijak nikada zaboraviti. Sijaka ćeš lako poznati po kolima: on je zimi i ljeti, i na kiši i na lijepu vremenu, uvijek pod asurom, a svaki četvrt sata vadi bukliju i nateže ju, a hrani konje na dan bar pet ili šest puta! Ako se je Sijak od kuće već pet ili šest milja udaljio, to se on sasma hladnokrvno vraća natrag. Dapače, neki pripovijedaju da će se gdjekoji Sijak i zbog zaboravljene škloce kući vratiti; nu to je već prećerano, barem ja to teško i samo za gdjekoji slučaj vjerujem.

Naši su se putnici ipak u neke nekavice na put skanili i otišli.

Tko bi mislio da Sijak kano drugi ljudi u svu zoru urani, taj bi se kruto varao. Ali, što rekoh, u svu zoru? Ni kad sunce izađe, neće se Sijak na put krenuti. On si ovako misli: »Sunce je, istinabog, svemu svijetu općenito i kazalo i ravnalo, ali je i sunce promjenljive čudi; ob zimu se digne dosta kasno, a ob ljetu urani prerano! ele tko je kriv što se sunce ob ljetu diže prije reda? Ako dakle sunce kadšto — kao krmad na valov — navalice srnja i glavinja, ne treba razborit čovjek to da čini! Drugi Sijači opet ovako svoju sporinu ispričavaju: Čovjek je u nečem kao i konj: jesti mora, i gladan ne može putovati, dakle dok se ne naruča, neće on na put, a to bude oko deset, jedanaest, a kadšto i dvanaest sati. Tako bilo i ovaj put. Oko pol dana krenu troja kestenjem natovarena kola, sva troja nabijena sijenom što se bolje može; jer valja znati da Sijak na putu ništa ne kupuje, ni za sebe ni za konje, već sve što treba sa sobom ponese. Da ih ovako sprem ljene kakav tuđ čovjek opazi, pomislio bi da sije-

¹ tako se zove u Šijaekoj rogožina, s kojom se po kišovitom vremenu kola pokrivaju.

no voze na prodaju. Sva su troja kola amjevima¹ prevučena i rogožinom pokrivena, premda niti sunce peče niti kiša pada. Konji trče, a šipke fićukaju, velim šipke; jer rijetko koji Sijak ima bičalo; ali kako i bi? Koliko bičalo košta, za toliko možeš dobiti u Židova čitav sajtlik² rakije.

Dakle, putnici trgovci od juriše u Đakovo — sretan im put! Mi ćemo ostati u Golombrdu kod Jelice i kod Milka, budućih zaručnika, a onda možda i mladenaca — akobogda!

IV

»Sastalo se zlo i gore,
Da se malo razgovore.«

Narodna poslovice

Hajdemo u kuću Jeličinu ili, što je svejedno, u kuću djeda Mise.

U sobi u jednom kutu, a na tronožnom stolčiću, sjedi čiča Grga, puši i skale teše; dvaput teše, triput lulu pali. — Skale u Sijačkoj trebaju naveče umjesto svijeća; od skala im je dosta svjetla; jer si Sijak nikada svijeće ne kupuje, osim na badnjak, i onda kupi muket ili voštanicu, jer lojenice znadu babe i same lijevati; nu i te se pale samo onda ako kakav gospodski gost u kući prenoći, inače se pale crepulje ili, što je još običnije, skale. U drugom kutu sjedi baba Bara pa prede, do nje sjedi veliki domaći mačak — i on prede. Jelice nije u sobi; ona je u svom kiljeru* i veze si rukave na rubinama.

— Čuješ, Baro! meni se sve čini da sam ja nešto opazio.

— A koga si vraga opazio?

¹ arnjevi — platneno natkrovlje za kola

¹ sajtlik — čokanj

¹ kiljer — sobica

— Ama znaš — tu odloži Grga svoju brađvu, izvadi iz usta kamiš, okrene se k zidu i pljučne mašući glavom — znaš, meni se sve čini kao da sam ja nešto opazio.

— Pa govori, valjda nisi jezik slomio, što si opazio? Jesi li duhove ili vukodlake opazio?

— Jok; čuo sam doduše za njih pripovijedati, ali nisam ih nikada na svoje oči vidio.

— A što si onda opazio, valjda mačka kako suho meso krade?

— Jok; drugo nešto.

— Pa valjda nemaš ćitila na zubima, da ne možeš reći što si opazio?

— Opazio sam — nastavi Grga svejednako klimajući glavom — da se onaj Bogovićev Milko često mnogo oko naše kuće šulja i polaza. Jedanput dođe na naš bunar, a imadu i sami kod svoje kuće zdenac; drugi put opet prođe kraj naše kuće, pa kad je kod dvorišta, onda se propne uvis koliko je dugačak pa se oglede naokolo, ko da nešto traži; a najljepše je, što je juče bilo. — Juče ti on dođe sam zabelendan k meni u pojatu i potraži u zajam, znaš što? našu Jelicu! Bogami, našu Jelicu? A kad ga ja pogledah i ponovih: što, našu Jelicu? onda on k6 rak na ugljenu pocrveni i reče da se je zabunio, da je htio reći — našu teslicu. Isto tako, ako traži zdjelicu, on će opet reći Jelicu; i tako mu je uvijek Jelica i sama Jelica na pameti. Meni se sve čini da tu nije čist posao.

— E, vidiš kakav si mamlaz! Zar je to nečist posao, ako se oni dvoje vole? Zar ti nisi tvoju pokojnu Mandu uoči zaruka volio?

— Ja Mandu ikada volio? Bože me sačuvaj! Moj me otac jedanput dozvao preda se, uhvatio me za uho i rekao mi: »Čuješ, Grga! ti ćeš uzeti za ženu Mandu Pecikozinu, jesi li me razumio?« — Ja sam kazao: dobro, i uzeo sam Mandu; a da je on kazao: »Ti moraš uzeti guravu Birđu Pu-

ljokanovu«, a ja bili uzeb guravu Birđu! A da-
bome, otac mora bolje od sina znati što je za
sina! Tako će i Miša znati bolje od Jelice što je
za Jelicu. A veliko je pitanje, hoće li Miša na
to pristati?

— To nije tvoja briga — uzme Bara malo
oštrijim glasom, tj. takvim da se je do pete kuće
u selu moglo čuti. — Miša je već na to pristao
i odlučio da Jelica mora poći za Milka, a to je
i moja volja; to je i Milkinu ocu pravo, a on;
se dvoje već ljube, ali da se i ne ljube, to je naša
volja, a mi smo gazde i na tebe to ništa ne spada,
jesi li me razumio, šeponjo stari?

— Jesam, babo od tri zuba! Ali ja nisam ni
reko da to na mene spada — odvme Grga malo
uvrijeđen, a malo i preplašen.

— Pa što se onda uplićeš ko jazavac u tuđ
kukuruz? Ako ti znaš da to na tebe ne spada,
onda ti moraš držati jezik za zubi i šutati, bilo
ti pravo ili ne bilo, jesi li me razumio?

— Ta dobro, i meni je posve pravo, ako ste
tako vi dvoje uglavili. Ta ja bih naposljetku i
sam želio da se oni dvoje uzmu. E, što je vajda,
valja priznati, Milko je zbilja čestit orač, dobar
kopač, marljiv berač, a što je još najvažnije;
on je najvještiji u selu kosac, pa onda poštena
vladanja momak, upravo bi on jedini zaslužio
našu Jelicu.

— Ali i Jelica je — upadne mu brzo Bara u
riječ — i marljiva i poslena i vješta i okretna i
dobre čudi i dobra srca.

— Dakako!

— Oni bi se dvoje dobro slagali —

— Uprav ko naši vranici! jedan ljepši od dru-
goga, jedan bolji od drugoga. Ej, bože, već se
veselim kako ću piti i vesel biti kada će se prste-
novati i kada vjenčati. To ćemo dok Miša kući
dođe.

— E pa to bi sve još moglo do sv. Kate biti?

— A dakako da bi moglo, ali kakva je sila? Ne gori krov nad glavom.

Dok se je Bara s Grgom u sobi o Jelici i o Milku razgovarala, htjela je Jelica u jedan par sa svojom vezarijom unutra unići; ali kad je na vratima začula da se njezino ime spominje i da se o njoj razgovara, postade na pragu i jasno razabra ove materine riječi: »Miša je već na to pristao i odlučio da Jelica mora poći za Milka, a to je i moja volja!« To je njoj dosta bilo. Nikada prije nije iz materinih riječi razabrati mogla, da li je njoj Milko po ćudi ili ne. Za oca je znala da bi mu Milko posve povoljan zet bio, jer ga je već sto puta hvalio kao najčestitijega i najpoštenijega mladića u selu. Sada je dakle i o materi sigurna. Sad je spokojna, sad je blažena. E, kako će se dođuće nedjelje puno veselije i živahnije u kolu kretati, kad znade da joj već nitko Milka preoteti neće! Samo da je kako moguće s Miljeom se sastati i s njim se nasamu o tom porazgovoriti! Ali kako će? — Kod prostih Sijaka nije to laka stvar da se dragi s dragom nasamu sastati može. Sijači su, kao i svi brđani, nepokvareni. Roditelji paze na svoju djecu kao na svoje oči, i nema o tom daljega razgovora da bi se miljenici gdje god u kući nasamu sastati mogli. Ali možda misliš da se može nasamu sukobiti kozar s kozaricom, svinjar sa svinjaricom itd.? Ni to nije tako lako moguće. Kozarice su uvijek zajedno i ne odvajaju se jedna od druge; tako i svinjarice. Ali, pomislit ćeš da je možda prelo mjesto gdje bi se nasamu dragi s dragom sastati mogao? Nije tako! U prelu je veliko društvo, kao i na mobi, a tako je i u kolu. Ele o kakovim »rendez-vous-ima« u narodu ni govora nema. A da kako si ljubavnici ljubav očituju? Evo kako. — Nedjeljom ili svetkovinom sastanu se momci i djevojke u kolu, a radićakom na mobi ili u prelu.

Koji momak koju ljubi, onaj u nju često pogledava, a kad se njegov pogled sukobi s njezinim pogledom, ondž se on brže bolje okrene na stranu, ili baci oči na zemlju, ili si počne brojiti dugmeta na prsluku, a djevojka se slatko naškubi — i ljubav je međusobno očitovana! Najveći stupanj ljubezne izjave — ali to samo kod nekih vragoljastih momaka — sastoji u tom da će dragi dragu kadšto malko u poramak uštinuti, a ona će ga rukom ošinuti po prstima ili po plećima ili kud ga zahvati. No ni to ne smiju pred svojim roditeljima ili pred starcima, a i to, kako već napomenuh, &ne samo neki alakasti¹ i đavolasti vjetrogonje, med koje Milko nikako ne spada. On se, bilo u kolu ili na prelu, istinabog sunča na Jeličinom licu i neće pustiti oka s nje dokle god ga ona ne pogleda, ali onda se uprav, kad ga ona očima prostrijeli, kao ljetnim suncem opaljen, vas u licu zažari i okrene u stranu. Neki Nijemci noveliste tvrde da je ovakova mimika pret-potopno stanje, znak slabe naobraženosti; no ja bih želio svomu narodu da se nikad ne popne na stupanj one visoke naobraženosti, koja zahtijeva da se uglađen mladić donle oko djevojke savija i previja, donle laže i maže, dok ju ubogu ne zamami! Ali kanimo se mudrovanja te pustimo i Jelicu i Milka i Baru i Grgu i čitavo Golobrdo, pa se vratimo na naše putnike: djeda Mišu, prijatelja Jozu i kuma Marka.

¹ alakast — razuzdan

»Zaludu je začina
Kada nije načina Ic

Narodna poslovice

Naši se putnici, kao što smo vidjeli, za Simunjski sajam dugo opremali i oklijevali, te u neke neka.vice ipak otputovali. U putu do Đakova nije se dogodilo ništa izvanredno što bi vrijedno bilo napomenuti, osim da su se s piškorevačkim maltarom za dva krajcara posvadili, no to je nešto obično kod Sijaka. Oni su dva dana putovali i drugi dan predveče sretno u Đakovo — zakasnili. Upravo su stigli na Simunje pred mrak, kad se već sav svijet s vašarišta razilazi! Ne preostade im ništa drugo nego izdati kestenje pošto-poto, koliko se je prodati moglo, a što se nije prodati moglo, s onim klapaj kući natrag!

Da su se požurili, bili bi ipak još prispjeli. Ali Sijak si sasma filozofično misli: tko lagano ide, dalje dođe! No tko je kriv da su oni umjesto jednoga putovali dva dana? Po mnijenju djeda Miše bio je kriv Jozo i Marko, a po mnijenju ove dvojice bio je kriv djed Mišo; jer na prvoj postaji htjede Jozo da se po starom šiljačkom običaju na svakoj, dakle već i na prvoj štaciji, konji hrane. Na drugoj postaji bio je kriv kum Marko, jer je, ogladniv i ožedniv, predložio da se objeđuje i da se sve tri čuture najedanput popiju. Prijedlog mu je bio primljen, a uslijed toga je djed Mišo kruto zaspao i odviše dugo počivao. Ele jedan je obarao krivnju na drugoga, jedan je drugoga karao, i tako su se čitavim putem, kući vraćajući se prepirali. Dakako, u početku prepirahu se malo tiše, onda uzeše sve jače i oštrije, a kad kući dođoše, malo da se ne pobiše. Gdje je sada prijateljstvo? Gdje je sada kumstvo? — Sve se je kao kakva stara čarapa raspalo i razono-

dilo! Djed Miga psuje Josi i Marku onu burgiju s kojom je dragi bog nebo izbušio, a ovi opet djedu psuju onu tkanicu s kojom mu se pradjed pašo.

Da vidiš sada djeda Mišu kako je i na Baru i na Grgu i na Jelicu i na čitavu kuću i sam na sebe srdit.

Cim je kući došao dozove Jelicu preda se.

— Jelice, amo!

— Evo me, oče.

— Kaži ti meni, ljubiš li ti Milka Bogovićeva?

— Pa zašto me to pit...

— Govori samo, ljubiš li ti Milka Bogovićeva?

— Kako ne bih, dragi dada.

— Ali kako bi — pitam ja?

— Ta, oče dragi! ti si ga sam toliko puta hvalio da je on čestit, dobar i pošten.

— Da, to je on bio; ali otkad mu je otac postao lopovom, odonda je i sin to isto; jer kakav otac, takav sin! Jesi li me razumila? Ti Milka ne smiješ više voliti!

— Pa ja neću, oče.

— Tako; a ja ću se već pobrinuti da za tebe drugoga mladoženju potražim.

Takav je otprilike razgovor poveo i Jozo Bogović sa svojim sinom Milkom. Ubogi Milko i kukavna Jelica! Vaši se roditelji zavadiše, a vi morate najviše trpjeti, oni poludiše, a vi morate tomu krivci biti.

Tako trajala srdžba čitavih osam dana, ali na poslijetku ipak ugasnula; jer valja znati da se Sijači brzo zavade, ali brzo i pomire. Oni su u svađi pravi Cigani: danas se čupaju, a već sutra se grle i ljube.

Osmi dan su se djed Mišo i prijatelj Jozo izmirili i djeci svojoj naložili da se opet vole, što je doduše suvišan nalog bio; a nekoliko dana kasniju već su se s kumom Markom dogovorili kako će zajedno u Osijek srčike voziti. — Su-

trašnji je dan urečen za putovanje, a dakako rano u zoru, tj. u deset sati.

Uoči toga urečenoga dana pred mrak, dođe k djedu Miši neki strani gospodin, majstor, trgovac, što li je.

— Dobro večer, djede! Jesi li ti djed Miso, knez selski?

— DS, ja sam taj; a tko ste vi?

— Ja sam trgovac iz Osijeka. Znam da vi Sijači imate dosta jabuka, dok ih u Osijeku na prodaju vozite; došao sam, dakle, amo u požeški kraj, misleći da ću ovdje puno jeftinije kupiti; a eto čuda! Ovdje ne mogu nigdje puna kola ispod dvanaest forinti dobiti, a u Osijeku dobio bih od istih tih ljudi po osam ili po devet forinti.

— Sto, po osam ili po devet forinti? To nije istina! To ne može biti! Ja znam da se u Osijeku kola po dvadeset forinti prodati mogu!

— Sto, dvadeset?

— Jest, bogami, dvadeset!

— Ta bog s tobom, djede! kakovih dvadeset?

— Bogami, lijepih dvadeset forinti šajna¹!

— E to može biti; pa to je onda svejedno: osam forinti srebra ili dvadeset forinti šajna.

— Kad je svejedno, a vi govorite u šajnu. (Valja znati da Šijak još i dandanas uvijek računa u šajnu.)

— Pa dobro; bih li ja dakle mogao ovdje dobiti kola jabuka po osam forinti ili, kako ti hoćeš, po dvadeset forinti šajna?

— To ne znam. I ja imadem dosta jabuka na prodaju; ali ih ovdje ne bih dao ispod trideset forinti, premda znadem da ću u Osijeku možda samo dvadeset dobiti.

— E pa kako je to?

— To nije nikakvo čudo. Mi kad već dođemo u Osijek, onda moramo prodati pošto-poto, da

¹ šajn — stari austrijski papirnati novac

ne vozimo »robu« natrag; ali ovdje bome ne moramo.

— Ali djede! ako vi možete doma uz istu cijenu kao i Osijeku svoje jabuke prodati, zašto bi vi išli u Osijek?

— Mi moramo ići u Osijek. Tako smo od naših starih naučili, to je naš zanat, od toga mi živimo!

— E, to je drugi račun. Da sam ja to znao, ja lje ne bih išao iz Osijeka amo. Sad moram bez jabuka natrag; a pitanje je još veliko, hoću li ja dobiti kola za Osijek. Možda ti, djede, imadeš konje?

— I to dobre! Moje vranee ne bih mijenjao ni sa spainskim doratima!

— Pa možda bi me ti mogao odvesti u Osijek i pošto?

— Zašto ne — ali ispod trideset forinti ne bi vas sutra ovdje nitko, pa ni ja vozio. Da je koji drugi dan, hajde, bilo bi jeftinije; ali mi smo se skoro svi, koji ovdje konje imamo, dogovorili da sutra vozimo jabuke u Osijek; ele ja ne znam kako bi vi sada za sebe ovdje kola dobili.

— To je čudnovato! Od mene ištete za kola trideset forinti, a vozit ćete jabuke za koje ne ćete dobiti ni dvadeset forinti.

— Pa valjda vi, bog s vama, niste jabuka?

— To je istina; ali nisam ni tako težak kao što su puna kola jabuka.

— To je opet istina; ali mi jabuke moramo voziti pošto-poto, a vas ne moramo!

Tu se trgovac Osječanin malo zamislio. — Pao mu na pamet onaj čovjek koji si je jednom preduzeo švaj carskoga sira jesti, pa kad dođe pred večer u dućan, a trgovac mu u zabuni umjesto sira odsijeće komad sapuna — kupac dođe kući i poče sapun kao sir jesti. A kad se taj sir pje-

ni ti stade, OD nastavi žvakanje govoreći: pjeni se ti koliko ti drago, ja sam naumio sira jesti, pa ću te i pojesti, ma se ti koliko mu volja pjenio! Tako je i sa Sijakom; kad on što naumi, ništa ga više od nakane ne odvrnu! To je i ovaj trgovac opazio, te znajući da Sijaka nikakvim pod nebom logičnim razlozima neće tako lasno pobiti, morade logiku uhvatiti za čupe pa sofističnim¹ * * razlozima o šijakovu lubanju pokucati. Kad je dakle sve dobro razmislio, uzme ovako djeđu govoriti:

— Dragi kneže, ja već vidim da neću moći dobiti posebna kola za sebe u Osijek. Nego kad već ti svakako moraš s jabukama u Osijek, ti bi mogao i mene usput povesti?

— To bih, i to ću drage volje učiniti.

— A pošto ćeš me usput povesti?

— A zato je lako; platit ćete koju holbu³ vina na putu —

— Pa znaš što, kneže? Ne trebam ti ništa platiti; nego ja ću kad dođem u Osijek kupiti od tebe sve tvoje jabuke uz onakvu cijenu, kakva bude u Osijeku.

— E pa dobro, to je još bolje, bar imađem sigurna kupca! A sad vi, dragi gospodine i prijatelju, pođite u ovu malu sobicu pa ćemo malo večerati; moja će nam baba skuhati malo tarane na mlijeku; imade i suha mesa, a najt će se i koja čaša vina; pa kad se okrijepimo, onda morate ovdje prenoćiti pa ćemo sutra uraniti i zajedno se k Osijeku otisnuti. Baš mi je drago! Sam vas je bog k meni nanio!

¹ sofizam — lukavstvo, lažno zaključivanje koje se naoko čini ispravnim

³ holba — stara mjera za tekućinu, pola pinte (pinta je 0,47 l)

I otidoše u sobicu, gdje običajno gospodski gosti kod kneza noćivaju. Osječanin se u sebi smijao, a Sijak prezadovoljan bio što će sigurna kupca u Osijeku imati. Ej Sijače, teško šušis s vukom ratujući! Zaludu ti začina, kada nije načina!

Sutradan Sijači s trgovcem Osječaninom ura niše — pred podne i odjuriše u Osijek. S djedom Misom vozio se i njegov kupac koji je: 1. sebe iz velike neprilike iskopao; 2. Sijake pošteno nasamaro; 3. badava se kući dovezao; 4. kod kuće ne samo od djeda Mise nego i od svih Golobrdaca sve dovezene jabuke kupio po osam forinti, jer to je bila onaj dan cijena na pijacu; a tri dana kašnje sve je opet rasprodao piljaricama u manje obroke, a dakako uz mnogo višu cijenu. Tako mu je suvišni put u Sijačku bar trostruko naknađen bio; jer je i proučio Sijake kao trgovce prodavaoće, a to nije ni rutina ni putina za pametna kupca.

Kad bi Sijak htio ili umio prodavati svoje jabuke na manje obroke, on bi sigurno dva puta toliko dobio koliko dobije; ali on to neće, on voli dati i za manje novce, ako tko najedanput čitava kola kupi. Na taj način kupuju voće od njih imućniji ljudi u Osijeku, pa preprodavaju piljaricama. Tako bi mogao i sam Sijak učiniti. Ali to Sijaku ne bi ni svi akademici u glavu utuvili, neću bome ni ja! To će naučiti vrijeme i s vremenom učiona ...

Naši su se Sijači sasma zadovoljno vratili kući. Svaki je zaslužio jedno dvadeset forinti šajna, a od toga potrošio je vraćajući se kući bar polovicu, osim toga izgubio jedno pet ili šest dana i — vidio Osijek! Toliko je možda, i ništa više, namjeravao. Ali kako mu drago, Sijak je zadovoljan, pa kud ćeš veće sreće od zadovoljstva?

Naši su Golobrdci sretno kući prispjeli.

»Bježi kao vrag od krsta.«

Narodna poslovice

»Bježi kao Sijak od malte.«

Đakovačka poslovice

Vrijeme je nekako predbožićno. Snijeg je zapao do koljena. Sad više ne putuju Sijači, pa ni Golobrdci. Sad je nastao odmor u naravi: cvijeće usnulo, rašće zadrijemalo, čitava priroda zaspala — pa i Sijak. Ako kadšto u šumu u drva iziđe, to mu je sav posao. Tako je sve do proljeća.

U tom zimskom vremenu nije se u Golombrdu dogodilo ništa osobito, što bi vrijedno bilo napomenuti, osim da je često puta Jelica uzdisala za Milkom, a Milko za Jelicom. Prijatelj je Jozo htio doduše isprositi još zimus Jelicu za svog Milka, ali Bara reče da nije sila, da treba još više rubina i tkanja Jelici prirediti, pa kad je već zakasnila svadba do ove sv. Kate, to će se moći odgoditi i do slijedeće sv. Kate. Kao u svem, tako se i ovdje Sijak drži onih filozofičnih al' ujedno i flegmatičnih narodnih poslovice: »Hitar odviše sreću preskaće« — »Dvapat mjeri treći kraj« — »Ako i kasno, bit će časno« itd.

Već je nastupilo proljeće. Traci sunčani sve jače i jače griju. Gora blista, cvijeće cvate, ševe cvrkuću, a pčele po cvijeću optrkivaju: sva se priroda od sna prenuła i svi stvorovi oživjeli — pa i Sijak! Sad se prave kapci, ćupovi i pokljuke. Još nekoliko dana pa će biti Filiplje — veliki vašar u Đakovu. Tu valja koju krajceru ugrabiti. Čitavo selo u poslu — lončarskom. Osobito radi neumorno djed Mišo, prvi majstor u Golombrdu. Hajdemo u njegovu kuću.³

U sobi za stanom sjedi Bara i prebaciva čunak sad nalijevo, sad nadesno. Do nje sjedi Jelica i veze. U zapećku Grga teše skale, usred sobe na niskom tronošku stolcu sjedi djed Mišo, a pred njim se vrti veliki lončarski kolut. Na desnoj mu ruci kraj koluta stoji velika drvena zdjela vodom napunjena, zatim dvije kožice kojima se ilovača gladi, rovacka ili špriklja, tj. trouglasta daščica kojom lončari svoje rukotvorine šaraju i urešavaju, i žica kojom gotove ćupove ili pokljuke s koluta snimaju. Na lijevoj mu strani stoji čitava rujaga od zbijene ilovače. — Djed je u poslu: desnom nogom vrti kolut, a u lijevoj ruci drži kožicu i uglađiva njom pokljuku, pa samo kadšto kljucne desnim palcem u lulicu da mu se pepeo slegne i duhan, tj. klompir, bolje gori. — Evo ga već na domaku i posljednja je pokljuka zgotovljena. Sad je djed bez brige.

Imade svega tri kapka, pet ćupova i dvadesetičetir pokljuke — to nije šala. Dakle prekosutra će »majstori« u Đakovu, dakako djed Mišo, prijatelj Jozo i kum Marko u zajednici

Upravo je djed Mišo žicom snimio posljednju pokljuku, odložio ju nadesno, a onda obadvije noge prebacio prema stanu gdje Bara sjedi:

— Babo, je li ti znadeš da ću ja s Jozom i s Markom prekosutra na put?

— Pa što je to mene briga.

— Mi ćemo u Đakovo.

— Ma u Kudiljevo; ne tarem si za to glave.

— Ali to nije dosta. Jesi li ti luda?

— Da, mlada pa luda.

— Jesi li ti pri sebi, bogati?

— Bogati čohu nose, a ja blato gazim.

Videći djed Mišo, da je baba danas na lijevu nogu ustala, poplašen uzme drugim blažim glasom:

— Draga Baro! mi ćemo na vašar, pa valjda ću ja i tebi što s vašara donesti. Nego znaš, kad

se ide na dalek put, onda treba, znaš, papule i koji sirae, a bome i malo suha mesa, onako koje rebarce, je li, draga Baro?

r-r Dobro; pa ću ja i pogaču ispeći,

— Ha, tako valja! .Ti si ipak dobra i poštena.

—¹ Takva mi je i mati bila. Ali nemoj zaboravit na vašaru kupiti plave vune.

— Bit će.

— I crvene!

— Neće faliti.

— I jedne opanke.

— Sve će biti.

Ovakve su sve babe u Šijačkoj: lukave i mudre kao lisice, te kad hoće da od muževa što izmame, onda najprije prouče narav njihovu; ako je muž škrt, oštre i goropadne ćudi, onda počnu najprije nježnim i umilnim glasom, i ako to ne pomogne, završe vikom, kavgom, psovkom i klevetom; ako li je muž kakav benasti dobričina, kao naš djed Mišo, onda najprije počnu oštrom i osoritom riječi dok se starac na uplaši, a onda okrenu blagim glasom, pa izmame što ih volja. Ja bih se usudio ustvrditi da su u Šijačkoj poprijeko sve žene pametnije od svojih muževa; jer i ondje, gdje muževi od škrtosti ili sebičnosti ni krajcare ženama ne dadu, obično su žene bogatije od muževa. Dakako, da se mnoge žene kadšto i rđavim sredstvom, npr. krađom služe, no i tomu su ljudi muževi krivi, koji brineći se samo za svoj želudac, ne kupuju ženama što je nužno i potrebno. Ele žene ih ipak nadmudre. Ali pustimo žene Šijakinje pa se vratimo na Šijake.

Djed je Mišo i prijatelj Jozo i kum Marko s pokljukama na putu u Đakovo. Već su na posljednjoj postaji od Đakova, u Vrpolju, tj. pred Vrpoljem; jer Šijak neće nikad u selu konje hraniti, nego ili pred selom ili za selom. Dapače i

kad gdje prenoeiva, on najvoli blizu sela, ali u selu neće nipošto! Da ga tko upita zašto on to čini, ja mislim da ni on sam ne bi kazati znao. Dakle, pred Vrpoljem, jedno pedeset koračaja od prve kuće, hrane konje naši putnici pokljukari. Kum Marko gucnuo nekoliko puta iz rakijske tikvice, a onda s bičem otišao šetajući se u Vrpolje da razgleda selo koje je već sto puta vidio; jer i to je Šijakov običaj kad mu je vrijeme dugo; a djed Mišo i prijatelj Jozo ostali kraj kola; prostrli pokrovac, posadili u sredinu tikvu i čuturu, pa se izvalili u blaženoj flegmi natrbuške, jer je i to šijački običaj, pa zasnovali ovaj prevažni i kombinativnoveleumni razgovor:

— Čuješ, djede Mišo, ništa me toliko ne srdi koliko ova prokleta malta med Vrpoljem i Đakovom. (Valja znati da je Sijaku malta ono isto što đavlu sveta voda i krst, otkuda i postade u Đakovštini poslovice: bježi kao Šijak od malte.)

— Tu je maltu sam đavo izmislio. Sad od konja plati dva krajcara kada tamo ideš, onda plati opet kad se natrag vraćaš, a može se dogoditi da robu ne prodaš već ju svu neprodanu opet kući voziš — ali za to maltar ne pita nego veli »plati«.

— Pa znaš, još bi dobro bilo da nije tereta, da su prazna kola, hm — ja bih opuknuo moga pajka i kulaša da bi kao zvrk projurili kroz žuto-crnu đermu. E, ali ovako s teretom što ćeš? Ništa, već plati pa šuti!

— Istina je. Alaj da mi je znati, tko je prvi maltu izmislio?

— To ti je sigurno Francuz bio. Kažu da je i onu žicu, ne znam kako je zovu, teregraf — teregram — kako li je — kažu da je i to Francuz izmislio, a u zao čas po nas! Jer vjeruj ti meni, Mišo, neće proći ni dvije godine dana pa ćemo mi i od te žice porez plaćati!

— A, to može biti.

— Ne može, nego to će sigurno biti. Nego znaš, djede, meni je nešto palo na pamet.

— Sto?

— Hajde da mi obiđemo tu maltu. Ja sam čuo pripovijedati da tu odmah negdje povrh Vrpolja nalijevo imade put kroz njive u livade, onda izađeš tamo negdje na Dragutinski most, pa uokolo na Gašince dođeš u Đakovo.

— E to bi dobro bilo, samo da znamo put.

— Ne boj se; valjda nismo djeca, ne možemo zaci.

— E pa dobro; ali ako zađemo?

— Ja ću biti kriv.

— Dobro.

I tako utanače da će piškorevačkoga maltara prevariti.

Đakovčani pripovijedaju da je to živa istina, kako Sijači obilaze maltu gdje god mogu, pa makar morali tri ili četiri ure, makar i pol dana izgubiti, oni za to ništa ne mare, jer kao u svem, tako i u tom Sijak ne računa na to da obilazeći naokolo puno vremena gubi, on misli: vrijeme ne košta ništa, a malta košta ipak četir krajcara. Ele i naši putnici što smisliše, to i učiniše. Kad su konje namirili i sebe okrijepili, onda pođu dalje i povrh Vrpolja skrenu nalijevo. Tu moradoše prevaliti najprije velik dio ugarite livade, ali kako je na takvim njivama velika truskavica, poraz-

' ' uke. No nato nisu računom nadati mogao?

Doduše, djed je Mišo čitavim putem mrmoljio i u sebi mislio: ako samo jednu pokljuku na toj truskavici razlupam, platit će mi štetu Joza koji me je na to nagovorio.

I zbilja, kad su u neke nekavice oko kere u Đakovo došli i pronašli da su gotovo sve pobljuke polupali, posvadiše se i počupaše se među sobom tako da prije najbolji prijatelji postadoše sada

krvni dušmani. Nije ni čudo; dobro veli narodna poslovice: braća ko i braća, a toboci ko krvnici. Sada nema više ni divana o tom da bi djed Miso htio dati svoju Jelicu za Jozinog Milka. Sad je vez prijateljstva med kućom Kuburđžićevom i Bogovićevom kao rasparaklisan točak, raspao se i kao očijano perje u vjetar odlepunuo. A tko će najviše tu patiti? — Kukavna Jelica i ubogi Milko — na vas se uvijek kola slome!

VII

»Dok se jednomu ne smrkne,
Ne može drugome svanuti.«

Narodna poslovice

Kad je djed Miso s razlupanim i oštećenim kapcima kući došao, izleti pred njega Bara s veselim licem, nadajući se da će joj Mišo s vašara donesti plavoga i crvenoga pamuka i opanke i možda još štogod. Ali kako se u čudu snađe kako se smrknu i namrgodi, kako usne čvrsto stisnu, a nos k zemlji osmolji, kad joj Mišo reče da ne samo da ništa nije kupio ni prodao, nego povrh toga puno štetovao. Tu joj morade sve na dugo i široko pripovijedati kako ga je Joza nagovorio da maltu običu, kako su se onda ugaritom njivom preko brazde truskali i sve kapke oštetili i sve pokljuke polupali. Svemu tomu, pridodade, da je kriv Joza, jer ga je on na to nagovorio.

— Eto sad — završi djed Mišo — sudi sama kakav je to čovjek, taj Joza Bogović!

— Nije on Bogović nego Vragović.

— Bome pravi Vragović —

— I nitkov i lopov i laža i varalica i obješnjak! Ali tebi se čudim, ti si stari jarac, ti si vuka znao, pa što si se dao?

— E, kud sreće da sam znao! Ali sad sudi sama, bi li pametno uradili da dademo našu Jelicu za njegova Milka? Jer kad je otac takav, zar može biti bolji sin? Zar može izaći soko iz vravnjega gnijezda?

— Ili janje iz kurjačjega duplja! To neće, to ne može biti, pa makar morala Jelica upravo za luckastoga Tunu Puljokanova!

— Tako i ja mislim.

— Ne treba ni spominjati da je djed Mišo zabranio Jelici misliti više na Milka.

Jednoga dana djed sjeo u sobi za stol i podupr'o se laktom o stol, a šakom pod bradu. Mora da je zamišljen, jer tako se posade svi Sijači kad su zamišljeni. Ujedanput zove Jelicu preda se i povede s njom ovaj po prilici nježni razgovor:

— Jelice! ti se moraš sutra čisto obući da dočekaš prosce.

— Kakve, da do, prosce?

— No, ja sam ti našo mladoženju.

— Kako to, a kazao si da više ne smijem ni misliti na Milka.

— No, to jesam; ali nisam kazao da ne smiješ misliti na Tunu Puljokanova.

Jelica protgnu, a onda poslije male stanke očajnim glasom upita:

— Što, za onoga Tunu luckastoga?

— No, on je malo luckast, ali on je i pametan dečko.

— Dakle za onoga guravoga —

— Da, on je malo gurav, ali on je dosta i pristao momak. Hvali ga čitavo selo da je vrlo mirne ćudi i poštena srca, pa upravo takva mladoženju trebam ja, a što ja trebam, to moraš i ti trebati, a što ti trebaš, to ja bolje znadem od tebe. Sad se smiri pa otiđi i nastoj da prosce veselim licem dočekaš; a onda ćemo se, kad budu svatovi, svi skupa veseliti i dobre volje biti.

Jelica otiđe u svoj kiljer, sjedne na jedan kovčeg i stane — ja ne znam, je li gorke ili kisele? jer ja ih jošte nikad nisam kušao — suze lijevati. To je jedino što je djevojci u Sijačkoj dopušteno. Roditeljima suprot njihovoj volji odgovarati ne smije, no plakati koliko ju volja, to smije. Kukavna šijačka djeco! Vi ste kod ženidbe osuđena da kupujete mačka u vreći. Koliko puta mora se djevojka zaručiti s momkom koga do zaruka nikad ni vidila nije. Ali svaki narod ima svoje posebne nazore, svoju filozofiju — tako i Šijak. On misli, čemu bi čovjek ono prije vidjet morao, što uzeti kani? Koliko puta — veli Šijak — kupiš konja koga prije nikad ni vidio nisi, pa se zgodi dobar i čestit konj da mu u čitavu selu para nema. A koliko puta ogledeš na vašaru sve vrance i žerave i dorate, pa si u neke nekavice izabereš jednoga — mniješ — najljepšega, a kad kasnije, ti se osvjedočiš da to kljuse nije ni tri mangure vrijedno bilo. Šijak ovdje zaboravlja da čovjek nije konj; on misli: i konj je stvor božji.

Vidjesmo kako je u kući djeda Miše; ali kako je u kući Joze Bogovića? Nije mnogo drukčije negoli i u Mišinoj. Kukavni Milko razumio od oca da se je s djedom Mišom posvadio i da mora na Jelicu zauvijek zaboraviti. Nesretni Milko! Zar on mora biti kriv za grijeha što ih je otac njegov počinio? Doduše, žao je i ocu njegovu što mu neće sin za Jelicu poći, jer je djed Mišo bogat i imućan čovjek, a naumio je budućega si zeta prizetiti, pa kako bi to za sina mu lijepo bilo kad bi došao u veliku kuću i baštinio tolik imetak! Ali što će, pred djeda više ne smije, jer osjeća sam u sebi da je kavgi krivac.

Međutim su prosci Puljokanovi Jelicu isprosil i prstenovali — za luckastoga Tunu. Već su i pred gospodinom župnikom upisani i tri puta naviješteni. Preksutra će svatovi biti.

Nesretna Jeliea! Ona se kini i žalosti u svom srcu, ma cvili i plače, nit šta jede nit šta pije, već gladuje i jaduje, al' nikomu jada ne kazuje, jer ih kazat ne smije.

U kući Mišinoj sve je živo i zabavljeno. Djed Mišo izabire najljepše bravče za zaoblicu. Grga djela ražanj, Bara peče sirnu pitu i suhe kolače, a Jeliea — plače i jadikuje, jer mora sutra pred oltar, a da je za koga, već za luckastoga i guravoga Tunu. Čitavu je noć sprovela plačući i uzdišući za ljubljenim al' izgubljenim Milkom! Hvala Bogu da nije po zahtjevu 19. vijeka naobražena bila, jer bi možda pokušala bila ublažiti si žalost sa cijankalijem¹ ili drugim kakvim od 19. vijeka propisanim lijekom.

Sutradan — na urečeni dan vjenčanja — u svu zoru lupa netko na prozoru djeda Mise.

— Tko je božji?

— Otvori, djede!

— Tko je?

— Ja sam, prijane, Ivan Puljokan.

— Pa što te nosi u svu zoru?

— Nesreća, prijane! — odgovori žalosnim glasom Ivan.

— Što je, zaboga?

— Moj sin Tuna, tvoj nesuđeni zet, eto baš sada izdahnuo.

— Ta što govoriš?

— Udarila ga kaplja; jučer smo malo veseli bili i malo više pili, pa se kukavac valjda prehladio i eto sad umjćsto radosti, crne žalosti.

— A jao meni! Baš sam na nesreću odsuđen!

— Ja još na veću. Zbogom, moradoh ti saopćiti da se ravnati znadeš.

Sutradan u djeda Miše kući sve je tužno i žalosno, samo Jelici pao mlinski kamen sa srca. Sada barem imade nade.

¹ cijankalij — cijanova kiselina, veoma jak otrov

Isto je tako i Milku odlanulo, a i ocu je njegovu ta nesreća mila bila. Tako je u svijetu: »Dok se jednomu ne smrkne ne može drugomu svanuti«. Sad ću ipak — mišljaše Jozo Bogović u sebi — gledati pomirit se s djedom Misom; ta možda je već zaboravio na uvredu koju sam mu nanio bio. — Smišljeno-učinjeno.

Za nekoliko dana evo Joze k djedu Miši.

— Hvaljen bog, djede Mišo!

— Amen, navijek! — odvrati Mišo zlovoljnim licem — što imadeš javiti? Reci brzo pa odlazi; jer ja ne trpim da se onaj, koji me je prevario i uvrijedio, kod mene dugo zadržava.

— Djede Mišo! oprosti mi — odvrati Jozo — ja priznajem da sam te uvrijedio; ali ja sam odlučio sav ti kvar nadoknaditi, evo sam ti pripravan za počinjenu štetu dati deset mjerova raži; ali se ne smiješ više srditi; jer znaš, braća bila, braća mila, pa moraš na sve zaboraviti.

— E pa ja se ne srdim — prihvati blažim licem djed Mišo.

— Pa kad se ne srdiš, a ti uzmi moga Milku za svoga zeta.

— Pa ja ne bih mario, samo ne znam hoće li Bara na to pristati.

Ne trebam ni spominjati da je Bara, kad je začula da će Jozo dati deset mjerova raži, na sve privolila i tako je u kratkom vremenu Jelica za Milka isprošena i prstenovana. Tko je sada sretniji od Milka i od Jelice? Tko je sada veseliji od njih? Ali sreća je ljudska ko proljetno vrijeme: i lijepa i promjenljiva, i jedna je samo velika pogreška: kad je oblačno i burovito, onda se čovjek obično vedrini nada; ali kad je lijepo i vedro — upravo kao Milko i Jelica — ni ne sanja da se u čas naoblačiti može. Ali s druge opet strane moram ispričati i Jelicu i Milka; jer oni su: 1. prosti ljudi, a ne mudraci; 2. ljubovnici; a

3. Sijači, ele je ludo: 1. iziskivati da svi ljudi budu mudraci; 2. još je luđe iščekivati takvu mudrost od zaljubljenih, dakle smušenih ljudi; a 3. najluđe je tražiti pameti u — Šijačkoj.

VIII

»Nekomu i pluto tone,
a nekome i olovo pluta.«
Narodna poslovice

»Sijaku i pluto i olovo tone.«
Ja

U staroj Grčkoj med raznolikim mudracima ne bijahu posljednji Elpistici. — Ovi učahu da je nada još jedini u svijetu začim koji život snošljivim čini. — Vjerujte mi, ti Elpistici ne bijahu posve — kao što su obično mudraci — ludi, jer su svi ljudi manje-više Elpistici. — Sto je dijete kad mu se bujna mašta razvijati počinje? Elpistik. Sto je mlado čeljade, u kojem se iskrica ljubavi pojavila? Elpistik. Sto je čovjek koji se u sreći valja? Dobro mu je i boljemu se nada, dakle opet Elpistik. A što je čovjek u nesreći? Gotov Elpistik. Dapače i sijedi starac klapavac, koji se jedva miče i vuče — i on je još uvijek Elpistik. Ta da čovjeku nade nije — ne bi se mnogo i mnogo puta u računima prevario — hoću da kažem, ne bi mnogo i mnogo puta mudrac bio, bar ne elpistični mudrac, pa to bi velika sramota bila, jer je ta mudrost svakomu urođena. Nemojmo se dakle čuditi ni Milku ni Jelici što su oni, premda prosti i neuki ljudi, kraj svega toga dobri i ustrajni Elpistici. Oni se čvrsto nadaju da će skoro doći onaj sretni i blaženi dan kad će se kao mladenci grliti, kao golubovi cjelivati moći. Oni snuju, a na kakvu zapreku ni ne

»tinjaju. Ali ne zamjerimo pijanim ljudima, jer to su ljubovnici.

Jednoga dana pred večer, kad su poslovi dovršeni bili i kad je djed Mišo pušeći u sobi šklocu oštrio, evo prijatelja Joze na razgovor, dakako s lulom, jer Sijak bez lule, kao i Šjakinja bez vretena na razgovor ne ide.

— Dobar večer, djede!

— Bog dao, deder sjedi.

I Jozo sjedne kraj djeda. — Nastade stanka. — Samo kadšto koji pljucne. — Djed si brusi belegijom¹ otupljeni nož, a Jozo prebacio desnu nogu preko lijeve pa pogleda čas u svoju lulu, a čas u djeda, čas u belegiju.

Nijedan s nijednim ne govori ništa; mora da je Jozica s nekakvim važnim predlogom k djedu došao; jer onda obično Sijak šutnjom počne, da tobože sve misli dobro razmisli, pa onda istom dobro promozgani predlog zaprede.

U jedan par pretrgne se šutnja. Djed prvi započne:

— Alaj ti je to kubura kad osiariš.

— E bome, to je, dakako.

— Sad već vidim da me vid ostavlja. Htjedoh danas popraviti svoj kolut i zadjelat tri nove rovačke — aja! ne moš pa ne moš! Dva puta zadjelam, treći put pokvarim; onda otupi šklocu, onda opet oštiri pa iznova djelaj — aja! još gore ispade! Tako ti se izmučih čitavo popodne. Ali ja već vidim da ću se ja rado skoro kaniti koluta; nije to više za mene, a opet i ne unaša više danas, kao nekoć, velika provita.²

— A to imaš pravo! I ja sam to već mislio. Pa da vidiš, i s našim ti voćem nije mnogo bolje. Vrag bi ga znao kako je to, dok ne dođeš u Osijek, jabuke su svejednako u dobroj cijeni; ali * *

¹ belegija — brus

* provit (profit) — dobitak, zarada

čim mi tamo, cijena im padne, ko da svi đavli ućaraju. A tako je i s kestenjem i s orasima i sa suhim šljivama, no hajde suhe šljive kako-tako, one su još u najboljoj cijeni, ali ih ne možeš mnogo nasušiti, jer treba puno za rakiju ostaviti.

•— Baš sam i sam više puta tako mislio: kako to da gdjekoji ljudi čega se god late, sve im ide od ruke. A gdjekoji opet čovjek — e, da sedlo s neba padne, upravo bi njega kuskuni oko vrata zavrzli.

— Ili da padne pokljuka s neba, upravo bi njega poklopila. To je baš živa istina. A gdjekoji opet čovjek ima u svem ludu sreću. Evo uzmi našega Židova Vilipa. Njemu i olovo pluta. To znaš sam kako je amo došo, imao je nekoliko kamiša, škloca i čakmaka — e — a gle ga danas! Bogatiji je od nas petorice; uvijek imade novaca, i još mu je čitavo selo dužno.

— To je, bogami, upravo je tako.

— Nego, znaš li ti, djede, čim je Vilip najviše obogatio?

— Cim?

— Brate, upravo s rakijom! Jest, on je to sam meni pripovijedao. E, ali kako ne bi? On ti ju kupi kad je najjeftinija, a proda ju kad je najskuplja! Hm — s rakijom ti je najbolje trgovati! Baš sam ja zato upravo k tebi došao da ti nešto predložim.

— A što to?

— Ama ja sam dugo o tom mislio i mislim da sam dobro smislio. Ja velim, kad nam ne ide od ruke trgovina ni s voćem ni s pokljukama, bar ne onako kako bi mi želili, hajde da se bacimo na špekulaciju s rakijom. Pa kad se naš Židov Vilip s rakijom obogatiti mogao, zašto ne bi i mi mogli?

— E, pa dobro. Pa bi mogli odmah koji dan započeti; ja imam dosta rakije.

— Čekaj dok ti sve kažem. Znaš, moramo se u toj struci učiti od pametnijih ljudi. Vidiš, naš Vilip prodaje ispočetka vrlo dobru rakiju, a za jeftine novce, pa kad svijet tim namami, onda daje i puno lošiju, a uz višu cijenu!

— E pa što hoćeš tim?

— Tim ja hoću reći da ne trebamo početi s našom rakijom: naša je dosta slaba, a u početku moramo čestite kupce s čestitim namamiti. Kašnje će i naša dobra biti. Zato spočetka kupimo od Vilipa jedan akov od njegove najbolje, pa ćemo ju makar čak do Bačke voziti.

— Meni je pravo.

— Daj ruku.

— Evala!

I uglaviše novu vrst špekulacije — s rakijom.

Za nekoliko dana kupe od Židova Vilipa akov od najbolje rakije po 24 forinta i sprema se na put — u trgovinu!

Ali budući da bi se moglo i Šijaku na putu prohtjeti svoje rakije piti, pa bi mogli umjesto da prodadu sami popiti, zato sasma mudro utanače: da ni oni sami ne smiju zabadava piti; nego ako se komu na putu prohtije, mora od svake čašice platiti grošić. Ponesu dakle sa sobom i malu čašicu, prirede sve što je za put trebalo i otputuju veseli i puni najljepših nada, kao što se pristoji mudrim i pametnim trgovačkim Elpisticima.

Jedva su se četvrt ure od kuće udaljili, već se prohtjeđe djedu Miši malo grcnuti; umoli dakle prijatelja Jozu da mu natoči jednu čašicu. Jozo natoči, djed popije i odmah izvadi grošić i plati Jozi u gotovu novcu, da bude čist račun. Odmah zatim zaište i Jozo da i njemu djed natoči. Djed natoči, a Jozo izvadi onaj isti grošić i plati djedu također u gotovu, da ne bude kasnije kakve zabune.

Tako su se mijenjali i svaki put jedan drugomu platili — ali uvijek s onim istim grošićem, koji je iz jedne ruke prelazio u drugu, iz jednoga džepa u drugi. Tako za šest dana popiju čitav akov! Kad su opazili da je rakija već na dnu, onda kod prve postaje stanu pa će novce brojiti! Kad tražili po džepovima, nema pa nema više od jednoga grošića.

— Čuješ ti, Jozo, kako je to da nema više nego samo jedan grošić, a ipak je puno — tko bi ih sve izbrojio — čašica bilo? pa svaki je uvijek za svaku čašicu pošteno u gotovu novcu platio?

— Ta baš se, djede, i ja tomu čudim — mora da je tko uvraćao!

— Nije uvraćao nego si ti rado, čini mi se, sakrio —

Sto, ja sakrio? Tako mi boga i bogorodice, ja nisam sakrio. Nego ako je tko od nas dvojice sakrio, onda si ti to učinio, jer ja, bogami i sveca mi, znam da nisam.

— Sto ti, obješenjače, ti smiješ meni reći da sam ja sakrio?

— Ti si, da; jer ja znam da ja nisam!

— Ali ja znam, da ja nisam! Ti lopove, otpadnici će itd.

Naši se Sijači ne samo posvade nego ovaj put i potuku. — Povратиše se, ali svaki za sebe, kući i odsada je med njima prijateljstvo možda do groba prekinuto. Sada nema više izgleda za pomirenje.

Uboga Jelice i kukavni Milko! Gdje su vam sada lijepe nade vaše?

Gdje je sada prosta i naravna, a svakomu čovjeku urođena elpistična filozofija? Ode u Frkljevac, kao i one djeda Mise pokljuke na truskavoj njivi vrpoljačkoj.

»Dok je glava, bit će kapđ*.

Narodna poslovice

Dok je srdžba med djedom Misom i Jazom Bogovićem trajala, dotle je crna tuga, kao kakva noćna mora, i jednu i drugu obitelj pritiskivala. Valja istinu priznati: nije ni djedu posve pravo bilo što se je s Jozom svaditi morao; jer Jozin bi sin, sve je' badava, najprikladniji bio za nje-govu Jelicu. Nu još je više od djeda žalio Jozo; jer ovako poštene i poslone nevjeste teško da bi igdje više za svoga Milka našao; a osim toga, tast bi ga prizetio i na svoje zemljište upisao.

Ali najviše tugovahu Jelica i Milko. Hoću li vam, dragi čitatelji, opisivati kako je Milko od-sele svagdje nujan, sjetan, neveseo — a kako Jelica, kadgod se kamo potkrade nasamo, cvili i suze lijeva? — To neću; jer to, da pravo kažem, kao zakleti dušmanin svakomu plaču, ne bih ni znao. Radije ću vam pripovijedati kako se je djed Mišo s Jozom opet pomirio. Evo, to se ovako dogodilo.

Jednoga dana, kad je Jozo mislio da je gnjev djedov malo ohladnio, dođe on predveče k Misi na pomirenje. Ta Šijak se ne zna dugo ni na svoga najkrvnijega dušmanina srditi.

— Djede, dobar večē!

— Uzjahao na magarče!

— Djede, ti se još srdiš?

— A tko se ne bi srdio?

— Djede, nemaš ni ti pravo, a nemam ni ja pravo. Niti sam ja tebe niti si ti mene prevario. Meni je moj sin Milko sve razložio, i sad sam ja potpuno osvjedochen da niti sam ja kriv niti si ti kriv.

Djed ga pogleda natkrivenom glavom, nadignu-tim obrvama, a otvorenim ustima, kao da mu ne

vjeruje da je to baš tako. On znade doduše o sebi da kriv nije, ali još uvijek misli da je Joza kriv.

Poslije male stanke nastavi Jozo:

— Vidiš, djede, ti si najprije zaiskao čašicu rakije, je li?

— Ali odmah sam i isplatio.

— Dobro, ti si odmah i isplatio. Dao si mi grošić.

— Tako je.

— Onda sam ja opet od tebe zaiskao jednu čašicu, je li?

— Jest.

— Pa sam i ja tebi platio, je li?

— Jest.

— Jest,, ali znaš kako? Ja sam tebi dao onaj isti grošić koji sam od tebe dobio. Onda si ti opet slijedeći put taj isti groš meni dao, a ja opet tebi onaj isti groš povratio — i tako ti je taj jedan te isti groš kolao iz jedne ruke u drugu dok nismo čitav akov smirili. Je li sada razumiješ?

Djed tresne nekoliko puta glavom u znak da počinje razabirati, a Jozo nastavi dalje:

— Je li se dakle još na mene srdiš?

— E pa ja se ne bih ni onda rasrdio da si ti meni odmah tako razložio.

— E da sam ja to prije znao; ali to je meni razložio moj Milko, istom ovih dana kad sam mu pripovijedao zašto smo se mi dvojica posvadili. Dakle je li da se više ne srdiš?

— Ta pa ja se davna već ne srdim. Što je to, ako smo se malo porječkali? Ta znaš štono vele: s kim se ne možeš počupati, ne možeš mu ni drag biti! Ele ja sam bio već otkada pripravan pomiriti se, ali sam mislio: ti si mlađi, ti moraš k meni prije doći, i samo da nisi još za dva dana k meni došao, ja znam što bih ja učinio! — pridoda djed ozbiljnim licem, a u sebi se smije.

Takvi su svi Šijaci, oni su upravo slični onoj dvojici Engleza što su — ali pripovijedat ću či-

tavu pripovijetku. — Dva se Engleza u nekom tjesnacu s kolima sukobila — nijedan neće da se u stranu skrene već obadva s kolima stanu — jedan prema drugomu na pol puta i neko vrijeme jedan drugoga mirno gleda! Ujedanput jedan od njih izvadi iz džepa novine te stane sasma flegmatično čitati. To isto učini i drugi. Napokon jedan od njih, komu se više žurilo, skrene u stranu, a onaj će mu drugi na to grozeći se pesnicom: »Ali samo da se nisi domala ti uklonio, ja znam što bih ja učinio!«

— »Pa što bi ti učinio?« — upita ovaj.

— »E pa ja bih se uklonio!« — odvrne onaj.

Tako vam je upravo i sa Sijačima. Da nije Jozo još za dva dana došao k djedu Miši, došao bi djed Mišo k Jozi.

Ele prijateljstvo je opet ponovljeno, ali ovaj put dugotrajnije negoli prijašnje koje... Da ne duljim lakrdije: u kući djeda Kuburdžića, kneza golobrdskoga, velika je tišma i velik žamor. Čitavo se selo saletilo, u kući se jede i pije, a u dvorištu kolo vodi, pjeva se i podcikuje — slavi se svadba Jeličina i Miikova.

U našem narodu goste se svatovi gdjegdje po tri, a gdjegdje i po četiri dana — u Sijačkoj najmanje osam dana! Ništa to zašto je velik trošak, Sijak misli: »Dok jre glava, bit će kapa«. Tako bilo i ovaj put kod djeda Miše: čitav tjedan trajala gozba, a onda — onda je i konac ovaj pripovijetki.

AUVERGNANSKI¹ SENATORI

TOPO- ETNO- i FOTOGRAFSKA SLIKA IZ
DOMAĆE POVIJESTI

¹ Auvergne (čit. Overnjj, pokrajina u Francuskoj; ovdje je to alegorija: pod tim Trnenom prikazan je grad Požega

PRVA GLAVA

Iz koje čitatelj doznaje da je pisac ove pripovijetke — samo svjetlopisac, i da je čitava ova glava samo predgovor, a čitav predgovor samo odgovor na mogući kakav prigovor.

Pri povijedat ću čudne historičke i prethistoričke zgrade iz života jednoga našega provincijalnoga grada.

Da bude »čist račun i mirna Bosna«, reći ću najprije tko i što sam. Ja sam rodom Hrvat i sin Andrije Strijelčevića, vojničkoga časnika naše nekoć vojne, a danas već razvojačene Krajine.

Po zanatu sam liječnik, ali usto i svjetlopisac.¹ Da se naime usavršim u liječničkoj znanosti, predadoh se dušom i tijelom svjetlopisnoj umjetnosti. To je malo smiješno, ali je živa istina... Znam ja dobro da ću svojim svjetlopisnim slikama nagaziti na mnogo raznih prigovora. Ta već u početku, kad uščita naslov ovoj pripovijeci, poviknut će mi mnogi hiperkritički hrvatski čitatelj, a možda i gdjejoja nesmiljena hrvatska krasotica: »More Marko, ne ori drumova!«, tj. ne idi izvan svoga

¹ svjetlopisac — fotograf

mejaša. »Kud ćeš jadan — glasit će prigovor — u Francusku, pa baš u Auvergnu? Ostani, brajne, doma, ima krčevine i sred očev-ine!« — Hvala, gospodine, gospojo ili gospodično! ili ni prvo, ni drugo, ni treće, tj. ni gospodine, ni gospodično, već Andro, Baro ili Maro! Hvala vam lijepa na svjetu i nauku! Meni je danas već — žalibž — suvišan svaki svjet i nauk. Ne zato suvišan što bih ja bio kakav velemožni i velemudri državni ili odsječni savjetnik, kojega savjet u životu naroda često puta više vrijedi nego tri stotine legija gladnih i otrcanih črčkara, novinara, starinara i povjesničara; — ili što bih ja bio kakav velemudni bačvar, ili bolje da rekнем krojač državnih zakona, mislim p. n. saborski zastupnik koji bi, kao i svi današnjega vremena krojači, znao brzo krojiti, još brže siti, a najbrže svoje mile kuntove — dotično svoju milu domovinu — sukati;... ili napokon, što bih ja bio kakav ovjerovljeni, tj. diplomovani, ali neovjerovljeni, dakle sukromni mudrac svojega vijeka! Ne bojte se! Pisac ovih redaka niti je kakav savjetnik niti krojač državnih zakona, a bome još najmanje mudrac; nego obični i priprost svjetlopisac koj' — kao i svi njegove bagre pisci — za svoje slike traži i izabire predjele kakve on hoće i gdje je njemu volja, pa bilo to u pol Francuske, recimo za primjer: sred Pariza. Auvergne itd. ili u zabitnom kutu kojega domaćega provincijalnoga grada ili trgovišta, recimo za primjer: Križevaca, Požege, Krapine itd.... ili što mu drago. Pa nijesam, vjerujte mi, u tom pogledu »specificum unicunrP«, tj. drenovac u jošiku svojih ruvetlija* *; jer su mnogi ove

¹ specificum unicum (lat.) — nešto neviđeno, naročito, svojevrсно

* ruvetlija — čovjek iz istog ceha, iz istog društva

ruke i ove struke pisci — mislim svjetlopisei — isto tako radili. Jer zašto je npr. najčuveniji starac, rimski fotograf — mislim pokojni blažene uspomene Lucijan — rodom iz Sirije odglavnjo jedanput tja u Abderu? Zašto? Sigurno zato da snimi sliku Abdere. Čuveni opet onaj Nijemac fotograf iz Oberholzheima, živi skeptik kao i svi mu rođaci Nijemci — mislim Wieland — nije htio vjerovati da je Lucijan Abderu dobro pogodio pa ju išao po drugi put snimati. Suvišan posao! Ele iza Lucijana imamo Abderu naslikanu u dva primjerka, a od dva razna umjetnika. A znate li zašto je Francuz Lesage,¹ rodom Bretanjac, rado zalazio u Španjolsku? Zato, da snima slike od lijepih i dražesnih u Španjolskoj predjela, npr. od Santillane, Salamanke, itd. A zašto je ona Verneova čuvena gunklubska ekspedicija pošla u mjesec? Bez dvojbe zato da snimi fotografski sliku mjeseca. A zašto se je napokon Dante² * * *, građanin ovoga zemaljskoga svijeta, zatrko jedanput još za života ća u pako? Sigurno zato da snimi fotografsku sliku pakla. Reći ćete, pa zar ne ima drugih, ljepših i dražesnijih prijedjela od Abdere, od Santillane, od mjeseca, pa i od sama — da bog prosti — pakla? Badava vam vaši prigovori! Svjetlopisei su vrlo tvrdoglavi pisci; oni snimaju i zemlju i mjesec i pakao, — i ljude i selenite⁹ i vragove, kako im se što kad svidi. Ali, reći ćete, čemu mušice i besposlice u to sparno i ozbiljno doba? Čemu? Evo čemu! Imade, kao posvuda u svijetu, tako i kod nas, posebnih i osebujnih želudaca koji ne mogu snažne i krepke probavljati hrane. Tim slabićima svario je Vid Strijelčević, čitateljev ponizni sluga, *

¹ Alain Rene Lesage (1668—1747), francuski književnik

* Dante Alighieri (1365—1321), talijanski pjesnik

* selenit — naziv za eventualnoga stanovnika Mjeseca

malo cicvare, tarane, što li je? — Znam ja i sam da imade puno i zdravije i tečnije od cicvare i tarane hrane; ali »bog dijeli sreću, a kuharice čorbu!« Zato npr. slabi hrvatski želuci, nemojte mrmljati i prigovarati kao kakvi proždrljivi, tj. ultraliberalni rovari, nego budite mudri i ustrpljivi kao auvergnanski senatori — tj. oslonite se sasma po muhamedanski — vazda u svem i bezuvjetno na milost sudbine i providnosti vlade, ter šutite i žvačite što imate, a, međutim, probavljajte kako znate!... A vi čvrsta i jaka želuca, p. n. patentovani i sukromni hrvatski mudraci, prije nego li ove crtice iz domaće povijesti čitate, tražite si najprije, ako ih ne imate, dobre i jake naočale, nasadite ih čvrsto na nos, zatim kruto, al' molim vas lijepo, kruto zažmirite, pa onda u ime božje, ako bude ikako moguće — žmireći čitajte!

DRUGA GLAVA

Iz koje čitatelj još uvijek ne doznaje ® Auvergnanima ni o auvergnanskim senatorima, nego se upoznaje s obitelji Strijelčevića, pa ujedno doznaje da je i sam pisac auvergnanskih senatora danas već pravi i živi Auvergnanac.

Preseliv se moj otac Andrija, dvadesetogodišnji poručnik, iz aktivne službe u zasluženi stališ mira, zadobije u neke nekavice pravo da smije odesele na svojoj vojničkoj jačici sa svake strane nositi po dvije zvjezdice, tj. postane natporučnik. Hvala bogu, sad je dakle natporučnik! Za tim je siromah težio punih devetnaest godina, jedanaest mjeseci i dvadeset i devet dana — u jedvine jade, pokle je već čitava jedna generacija austrijske armade izumrla, došao je red i na njega bokca. No

on se nije nikada, bar javno ne, na kojekakve »protekcije«, »patronate« — ili, što no vele, »na silu i na krivdu« potužio; dapače, veselio se kao malo dijete kad je u isti dan s mirovinom ujedno i natporučništvo zadobio. On je, dok je još u službi bio, skroz uredan i do pedancije tačan čovjek bio: pravo živo kretalo — ne, reći ću: pravi živi parostroj sa silom — ali i sa strpljivošću — od 48 konja. Takav mi je otac bio dok je služio; no otkako je prešao u »stališ mira«, malo je popustila ta prečarana urednost, osobito u društvu dobrih prijatelja kod čaša, itd... tu se znao kadšto i do zore zabuniti, premda uvijek »u poštenju«, kao što bi i sam o sebi tvrditi običavao. U političke raspre nije se upuštao, bar javno nije, a čitao je vz »Militar-Zeitung«¹ vrlo rado svake »službene« ili »poluslužbene« novine; međutim, svoje mnijenje niti je komu namitao niti ga je na javu iznosio; ali mu je svaki slobodoumni »konštitucionalac«² malo zaudarao po rovarstvu; a rovere i parcove nije do zla boga trpiti mogao. Svoju ženu, svoju dobru pokojnu majku, ljubio je vjerno i iskreno. Uopće je bio dobra i milostiva srca. Za mene je učinio sve što brižljiv otac svomu sinu učiniti može. Od kukavne svoje plaćice uzdržavao je sebe, a ujedno školovao na gimnaziji mene. Kako sam prilično na školama napredovao, ta-ko sam svršivši gimnazijske nauke i dobivši mali neki i od privatne ruke štipendij pošao u Beč na medicinu. Bez hvalisanja mogu reći da sam se u Beču s veće strane sam svojim trudom protiskao; jer očeva pripomoć, kao i maleni neki privatni štipendij — bijahu mi tek nuzgredna pomagala. Upravo onda kada mi je * *

¹ Militar-Zeitung — vojničke novine

* konštitucionalac (konštitucionalac) — pristaša ustavnog poretka i zakonitosti

otac bio stavljen u stališ mira, navršio sam petu i posljednju godinu medicine.

Jednoga dana, nekako pred moj posljednji rigo-rozum¹, dobijem pravilno zapečaćen, pravilno smotan ter lijepim i pravilnim pismom adresovan list; upoznađem odmah pravilnu i do pedanterije tačnu ruku oca svojega. U listu me poziva da dođem ne u N*, kao što sam naumio bio, nego u — u — no, u jedan naš provincijski grad koga ja ni pod živu glavu neću da imenujem — no recimo za primjer: u Auvergnu. List je toli zanimiv bio, da ne mogu na ino a da vam ne saopćim bar zaključak njegov:

»... onda, znaš, dođi, dragi klipane moj! dođi amo u Auvergnu, gdje te čeka, znaš, možda najveća sreća života tvoga! Auvergna ti je živo, baš živo mjesto; i onda veselo, al' znaš, »sve u poštenju« veselo mjesto; a ja sam se usto još ovdje, znaš, upoznao s mnogim uglednim, znaš, i od velike važnosti, al' znaš baš od velike važnosti osobama, među ostalim i s gospodinom Pericom Tokmakovićem; — to ti je, moj klipane! Prvi gradski senator sad je — znaš — najpouzdaniji prijatelj moj — znaš li ti to? A usto ti je — taj senator i prijatelj moj — bogat čovjek, bogat, znaš, ko Ttotšild — On ti imade kćer Rozamundu — sve u poštenju — čuješ krasna za tebe partija. Ti bi mogao, znaš, s vremenom postati 1 gradski fizik! Uostalom ja te, znaš, ne silujem, ja te samo svjetujem zbog buduće sreće tvoje. Sve misli u jednu smisli, pa dođi, znaš? Napokon primi pozdrav od mene, kao i od moga prijatelja Perice, prvoga gradskoga senatora, znaš? kod kojega ću sutra ručati, znaš li ti to? njegov je imendan. Da i pozdrav,

¹ rigorozum — strogi i .sipi 1 .na sveučilištu

znaš, od gospodične Rozamunde, tvoje možda zaručnice, sve u poštenju, znaš, pa zbogom!

U Auvergni, uoči Petrova 1841,

Tvoj tebe ljubeći otac

Andrija Strijelčević

c. kr. natporučnik u miru

Moram priznati da me je list očev neugodno dirnuo, s više razloga, a najviše zato što ću morati u Auvergnu. Otac je otac, pa kojega sina ne vuče želja za ocem? A možda će me još nagovoriti da se i ja stalno namjestim u Auvergni? Bože moj, kako sam se srdio što si je otac baš taj grad za svoj stan bio odabrao. Da si je barem — tako sam u sebi mrmoljio — uzeo lijepi Gradac! Ali — da, u Gradac idu samo pukovnici, đenerali — uopće novčani penzioneri — a moj otac bijaše samo siromašni natporučnik.

Dakle, moj će otac biti odsele Auvergnanac! on, silni hrabri graničar — ali što velim on, ta i ja! — Jer začuju li gdje koji moji vragoljasti sudrugovi da mi otac stanuje u Auvergni, pa makar ja ondje i ne stanovao, gotovo je, svi će se rugati i meni: »Auvergnanac! Auvergnanac!« — Ali to je sve ništa. Sudbina je htjela da ja odlučim stalno stanovati u Auvergni. Dobro; zato još nisam bio Auvergnanac. No jednoga dana najedanput — kao gljiva preko noći — postanem baš pravi, živi, patentovani Auvergnanac, tj. začasni građanin slobodnoga i odrpanoga grada Auvergne. Tko bi to meni prije tridesetpet godina kazao bio, ja bih mu, čini se, na toliko komada glavu smrskao bio, koliko je puceta na uniformi moga oca bilo. Ali sudbina je zbilja prava i živa divokoza; poskoči kadšto u životu čovječjem s jedne ravne postaje na kakovu strašnu vrlet, za koju bi prije mislio bio da ju ni svi đavli, dapače ni svi arciđavli s g. Belzebubom na čelu prevaliti ne bi mogli. Pa gle, dok okom treneš, eno te opet i s takove

vrleti najedanput u Danteovu (ili bar Sundečičevu) paklu... Dakle, ja sam danas Auvergnanac; i ove noge, što me nose, zovu se auvergnanske noge; i obje ove ruke, kojima mašem, zovu se auvergnanske ruke; i ova lubanja, što ju nosim, zove se auvergnanska lubanja. Ha, ha, ha!

Smijte mi se i rugajte mi se, gospodo, gospoje 1 gospodične u čitavoj dvojednoj trojednici, dapače u čitavoj austro-ugarskoj kraljevini, u čitavoj Evropi, dapače na čitavoj krugli zemaljskoj, i još tri pedlja dalje izvan kruglje zemaljske! Rugajte mi se koliko vas je volja; meni je danas do toga ruga toliko stalo, koliko mrkomu u planini medvjedu do sišućne one muhe koja mu na pleća padne. Ja znam da sam danas — začasni auvergnanski građanin i umirovljeni fizik slobodnoga grada Auvergne — makar već u vremešnoj dobi, ipak posve zadovoljan čovjek, sretan suprug mile svoje, makar sad već i vremešne ženske Auvergnanke i blažen otac od četvero potpunoma već opskrbljene čeljadi.

Međutim je skrajnje vrijeme da već jednom doznadete kakvi su to čudni svati Auvergnanci i auvergnanski senatori. — Opisat ću vam ih sve onako vjerno kako sam od vjerodostojnih ljudi čuo; kako se još danas u dobroj već dobi sjećam, i kako je to u mom dnevniku, a baš mojom rukom, nacrtano.

TREĆA GLAVA

U kojoj će čitatelj početi pomalo upoznavati auvergnanske senatore i njihove neke velike sposobnosti, ter upravo divnu ustrajnost i junaštvo pri nekim zgodama.

Svršivši posljednji svoj rigorozum, ostavim Beč pa hajde k ocu u Auvergnu Šesti dan pred večer ¹

¹ Jovan Sundečić (1825—1900), srpski književnik

stignem 6namo. Propitam za stan oca svoga, pa ravno s kola u dvorište. Jedva skočim s kola, al' otac me moj — sasma po vojnički — oštro zgrabi i pricvrlji k sebi na očinske svoje grudi, te me po starodavnoj navadi cmokne u obadva obraza toli živahno, toli oduševljeno, da su se poljupci do pete kuće u susjedstvu čuti mogli, a onda jedno triput uzastopce upita: Pa kako ti je? Pripovijedaj sve potanko ocu svome, znaš? Hee, — lijepi moj klipane! — i zatim me uvuče u sobu. Moj prtljag s kola unese nekakva vremešna žena — bila je to gospodarica očeva, jer majke u to doba nijesam više imao, ona je pred tri godine — bog joj duši milostivan bio — preminula bila. »Ovo ti je — prihvati otac rukom na gospodaricu pokazujući — dragi moj klipane, znaš, moja Margita; već je pol godine kod mene, znaš; moja desna ruka i u kući gospodarica« itd. Ja sam slabo sve te hvale slušao, jer sam putem vrlo izgladnio bio, stoga sasma prozaično, po đaćki, upitam ne bih li mogao dobiti kakav dobar zalogaj da založim.

Na što otac:

— No, no, znaš, bit će i to; al' reci mi, za-r su Bečlije takve izjelice?

— Izjelice amo, izjelice tamo, ja sam bome ogladnio.

Otac izbulji oči u gospodaricu, a gospodarica u njega. Nastade mala meni zagonetna stanka, ni-jedanput otac:

— Čekaj, strpi se malo, znaš. Najprije se umij, očisti i presvući, znaš, pa ćemo onda zajedno. Dakako, jest ćemo, pit ćemo i veselit ćemo se,, znaš, sve u poštenju. Velim ti i ponavljam: ovdje je pošten svijet, tu ide, znaš, sve u poštenju. E, vidit ćeš kako je svijet veseo i dobre volje. Samo mi lijepo ondje razgovaraj. To ti je, znaš, moj vrli prijatelj, uz to pametan i bogat čovjek. Eh, da dobiješ njegovu Rozamundu — sretni ljudi i ja i ti! Vidiš,, to je sve zbog tebe tako naređeno;

prekjučer mu bio rođendan, a danas će ga sto-
pram slaviti, samo da i ti prispiješ na čast.

— Kakvu čast?

— Ta pozvani smo danas na čast — na ve-
čer u momu najboljemu ovdje, znaš, prijatelju,
g. Perici Tokmakoviću, prvomu gradskom sena-
toru, Rotšildu auvergnanskomu i ocu gospodične
Rozamunde, tvoje, znaš, možda zaručnice. Čuješ,
samo tu treba pametno i onako, po bečki, diva-
niti da ti ne reknu: gle šolje, šuti ko panj, a iz-
buljio oči kao ubodeno jare!

— Dobro, dobro, divanit ću kako hoćete i ko-
liko hoćete. Ali, recite mi najprije, da li se pri-
stoji da je prvi put u tuđu kuću u mrak dođem,
pa još uz to ni pet ni šest nego odmah iznebuha na
večeru?

— O bože moj — eto što ti je Bečlija! Ta to
nije tuđa kuća, znaš? To je kuća moga najbolje-
ga prijatelja, razumiješ? Ta upravo je on, znaš,
baš zbog tebe odgodio. Ali što ti tu cifraš? Ba-
jagi, u tuđu kuću prvi put na večeru — kano da
smo u Beču! Ali mi smo, čuj dragi moj klipanel!
u Auvergni, razumiješ?

— Razumijem, pa ako vam je pravo; nije ni
meni krivo.

Uredivši se na brzu ruku, pođemo ja i otac
ravno prema glavnomu trgu te uđemo u stan
g. Perice Tokmakovića, prvoga gradskoga sena-
tora, auvergnanskoga Rotšilda i oca gospodične
Rozamunde. Stupivši na kućni prag, uplašismo
čitavu kuću: sva obitelj i svi u kući gosti istrkali
kao na vatru pred nas, te kao na juriš cmok s
ovim, cmok s onim — međusobnom ljubljenu
ne bijaše ni kraja ni konca, premda sam sada
prvi put svoga vijeka prag ove kuće prekoračio
bio. Sama milostivna gospoja domaćica cmok-
nula me je zasebice jedno šest ili sedam puta.
Meni se zapušilo od poljubaca. Reći ću iskreno,
dosta mi je laskalo što me tako ubrzo u tuđoj

kući »obljubiš« i »izljubiše«, ali opet, što je mnogo, mnogo je. Ja sam tek kasnije doznao da je to narodni običaj u gostoljubivih Auvergnana; uvijek i navijek željeni gosti, pa makar dobili gosta i iz centralne Afrike, izljubit će ga, podvorit će ga i pogostit će ga što se bolje može, te kad su ga već pošteno napojili, ili, kako Auvergnanci kažu, »nakitili«, onda će ga stopram oko pol noći, i to mimogred, upitati: kako se zove, odakle je i kamo ide.

Kako mi nije nitko u kući predstavljen bio, tako sam tek malo, pomalo pri večeri, iz zdravica ili iz pojedinih razgovora, doznavao tko je ova, tko li ona osoba. Na taj sam način doznao da se jedan gost — domaći g. župnik — zove Marko Dobrinović, skroz miroljubiv i dobroćudan čovjek, da kad bi npr. g. gradonačelnik u gradskom vijeću predložio bio da se sjednice magistratske odsele kakvim zvoncem sazivaju — on bi u sva zvona na svom župskom tornju zvoniti dao, slozi i miru za volju! Zvali su ga »feter¹ Marko«.

No posvema protivne čudi bijaše g. Živko Vragoljanović, duhovni pomoćnik župe auvergnanske. Ja mislim svakako da je taj čovjek s vragom i kozom u rodu bio... Začudo živ i veseo čovjek. Kasnije smo se sprijateljili, pače i pobratili. Njemu imadem mnogu crtu iz života auvergnanskih senatora — osobito iz prehistoričke dobe — zahvaliti. Puno me je zanimao i neki g. Filip Bezmozgović, gradski živinar, kojemu bi gosp. kapelan Vragoljanović vazda prišivao smiješne pridjevke »marvinski fizik«, čas opet »doktor konjorum« — a čitavo bi se društvo slatko tomu smijalo. I njega su zvali »feterom«.

¹ leter — stric

Domaću gospodičnu Rozamundu nijesam čitave večeri vidjeti mogao, jer je pomagala materi u kuhinji.

Priznat mi je da će moj opis ove večeri dosta površan biti; jer donekle se svega dobro sjećam; ali kad mi donesoše nekakvu ogromnu »času-rinu«, »bilikum*«¹ zvanu, pa ja ju pod moraš moradoh ispiti, zamagli mi se i smrači mi se pred očima i ja se — »sve u poštenju« — ja se — ali koja hasna tajiti? — izgubih, oprostite, pamet! Ja ću dakle pripovijedati donle, dokle se sjećam.

Odmah u početku večere imenovao je domaćin gosp. Bukvanovića, gradonačelnika auvergnanskoga, stoloravnateljem, a zatim je ovaj g. Filipa Bezmozgovića, gradskoga živinara, imenovao »fiškušom«², a zatim slijedile su zdravice i kod svake zdravice morao je svaki član društva popiti punu čašu suhoga vina. Divnom su se rječitošću nizale zdravice: najprije domaćinu, onda redom svakomu prisutnomu članu; onda opet svim odsutnim prijateljima, srcu priraslim, i kumovima; zatim ugarskoj konstituciji, zajedničkoj septemviralnoj tabuli³, banskoj stolici, slavnoj županiji, gradskom senatu i napokon zajedničkoj čitavoj domovini. Vrijeme između jedne i druge zdravice ispunjavale su veleumne i zanimljive rasprave o konstituciji, o budućoj berbi i o nužnim nekim popravcima na gradskim pušnicama — poslovi, u koje sam se ja toliko razumijevao koliko žaba u lješnjake! Napokon dođe red na moj »bilikum«. Opirao sam se koliko sam se mogao; ali kad već svi na mene kao na izdajicu

¹ bilikum — dobrodošlica (po križevačkim statutima), koja se pije iz oveće posude

² tiškuš — vinotoča, koji se, po Križevačkim statutima, brine u društvu da su čaše uvijek pune

* septemviralna tabula — stol sedmorice, tada vrhovno sudište u Hrvatskoj

domovine navališe — zarekoh se, zatekoh se, tj, izmolim si povlasticu da smijem bar na tri puta popiti, jer htjedoše silom da na dušak trusim.

Poslije mnogobrojnih zdravica bijasmo svi skupa — a sve u poštenju — nakićeni perjanicom kakve nije imao ni pokojni Kraljević Marko, i g. stoloravnatelj i g. fiškuš i moj otac i svi gosti — pa i ja kukavac. Što je dakle te večeri slijedilo, ja ne znam, jer je bog Morfej¹ obujmio bio slabe moje velegradske živce i cijeli moj animalni i cerebrospinalni sistem² bio je od bilikuma pao u strašnu »pasivnost«.

Tako je sjajnim i svečanim načinom »u poštenju« proslavljen bio rođendan g. Perice Tokmakovića, prvoga gradskog senatora i oca gospodične Rozamunde.

Dok sam ja uz poštovanu svoju družbu — gazdi na veselje — ležao u toj neodoljivoj nesvjestici, jedna me dobra duša, bila je to gospoja domaćica, probudi i u drugu sobu na divan posadi. Ujutro, probudiv se, opazim tekar tu promjenu. O bože moj, kako li sam se ujutro skršeno i ponizno pred gospojom domaćicom ispričavao: da je to prvi i posljednji u mom životu dan kad sam se prevario; da nijesam vrijedan njihova prijateljstva — da se upravo stidim, itd. — a znate što mi ona na sve moje dugo ispričavanje odgovori? — »O moj gospodine — reče — čemu se vi toliko ispričavate? Ta nijeste vi ni prvi ni posljednji u našoj kući to učinili. Ta to je nešto obično pri svakom veselom društvu, to se u nas — bogu hvala — često zgađa!« Često zgađa? pomislim u sebi, to je dakle ipak čudan svijet!

¹ Morfej — grčki bog sna

² cerebrospinalni sistem — središnji dio živčanog sistema

Ujutro se podizali i drugi ranjenici, koji s postelje, koji s divana. Lica im ponešto sanjarska i melankolična, kosa nakostrušena poput ježa, i neobična bljedoća obraza bijahu očiti tragovi onog tjeslesnog i duševnog napora kojim bje ta časna družba proslavila rođendan prvoga senatora. Da odvrati od te tragikomične raspre moju pozornost, gospoja domaćica predstavi mi gospodičnu Rozamundu, svoju kćer, koje ja čitave večeri sinoć nijesam vidjeti mogao, jer je u kuhinji pomagala. Ali je sirota Rozamunda — upravo sažaljenja vrijedna gospodična. Ne običajem hultiti naš krasni spol; ali što ću tajiti? — Gospodična je Rozamunda u onoj fatalnoj prigodi, u kojoj neki bezobrazni pisci prisposodabljuju krasni spol sa trgancem ili rezancem, jer i ovi dođu — na cjedilo! No neću, kako rekoh, pogrdivati krasni spol. Reći ću samo ovo: gospodična Rozamunda mogla je biti i dobra i blaga i poštena i vrijedna i marljiva i uglađena i pametna i nježna i tankočutljiva — i još stotinu drugih kreposti radosno dopuštam, ali o ljepoti ne bijaše ni traga na njenu licu; jer vremešno i brazdama svorano lice odavalo je kojih sigurno već četrdeset godina, a meni bijahu stopram dvadeset i dvije! Pa ta dva antipoda u svijetu ljubavi da se — vojničko-ukočenoj fantaziji moga oca za ljubav — u jednu zajednicu svitlaju?! Čudni nazori u mog dobrog, ali svestrano siromašnog ... oca! On je siromah mislio, dočepam li se Rozamunde, dočepat ću se i njezina novca. Kano da je novac najveće ovoga svijeta blago!

Dovršivši zajutak, htjedosmo se ja i otac zajedno preporučiti pa zajedno kući otići; ali gospoja domaćica navali na nas iz svega grla da to ne smije biti, da najintimniji prijatelji moraju pokupiti i ostanke, da će ona prirediti paprenu

kiselicu na rasolu, siguran i nefaljen lijek od masure itd. — Otac se moj nije nimalo ispričavao, moglo mu se dapače jasno na licu čitati da on ne bi mario još bar pet mjeseci svaki dan mukte ručati i večerati! Međutim, sasma drukčije bijaše sa mnom. Moja narav bijaše puno slabija od očeve, osim toga tijelo mi putovanjem dosta izmučeno, a napose glava jučerašnjom bitkom pošteno snutra išipljena: napokon, strah od moguće kakve nove bitke — sve te okolnosti skupa prinuče me na to, da sam se lijepo na prijateljskom pozivu zahvalio i kući otišao. Otac ostao pa došao tek u kasno doba noći doma. Kad ga upitah kako je bilo kod prijatelja Perice, on mi s nekim ponositim ozbiljem odgovori: — Svega skupa kod objeda, tj. znaš, muškaraca, bilo nas je — dvojica: ja i on; ja sam bio stoloravnatelj, a on moj fiškuš! Popili smo jedno četiri oke, znaš, i dobro smo se zabavili, dakako sve u poštenju. — Valja znati da u Auvergni ne može ni jedan objed, ako je ma samo i jedan gost, biti bez stoloravnatelja; ako su dva gosta, bira se već i fiškuš, a kraj tri gosta bude već i posebno povjerenstvo. Iznimice može se kadšto ipak dogoditi, ako je samo i jedan gost za stolom, da bude stoloravnateljem, a domaćina njegov fiškuš, kao što je to ovaj put bilo. No to je već više od šale.

To iskustvo jedincatoga dana učinilo me u Auvergni vrlo opreznim. Ja sam se zavjetovao čim rjeđe polaziti vesela društva. Osobito sam se čuvao kuće g. senatora Tokmakovića — ne samo zbog suviše njegove gostoljubivosti nego još i drugih kojekakvih razloga... odsele sam si stvorio ovaj red: prije podne pohađati revno svoje bolesnike i čitati svoje strukovne knjige; poslije podne opet pohađati bolesnike bude li od nužde; a zatim, ako mi preostane vremena, šetati se po Auvergni i njezinoj čarnoj okolini. Kadšto sam ipak išao u pohode i takvim kuća-

ma gdje nije bilo bolesnika, jer sam nastojao proučiti tu čudnu varoš Auvergnu i još čudnovatije ljude Auvergnance. Što god bih u Auvergni opazio, ili od vjerodostojnih ljudi čuo, odmah sam u svoj dnevnik ubilježio. Tim načinom i postadoše ove slike.

Slušajte najprije kakvo je lice Auvergne.

ČETVRTA GLAVA

U kojoj je hiperboličnom vjernošću snimljena topoi etnografska slika slobodne i odrpane varoši Auvergne.

Od sjevera bistrim i malim, ali kadšto — osobito u proljeće, kad se razlije — mutnim i jogunastim potokom, od juga hrastikom, cerikom, a po gdjegdje i bukvikom i vinogradima zasađenom gorom, stoji opasana slobodna varoš Auvergna u dolini: lijepa, krasna i veličanstvena, osobito kad zažmiriš pa ju žmireći, gledaš! No što se tiče auvergnanske okolice, ne varoši, ona je doista divna i čarna, kao svaki blizu gora predjel, a osobito u proljeće: ne znaš, da li ti očima bolje ugađa ona uokolo na okrajcima gorovita i k nebu dižuća se visina, ili ona gorama zaokružena, u nizini pukla i zelenim sagom pokriva ravnica. — Pa u tom divnom božjem vrtu zasađena neznatna i prnjava varoš Auvergna stoji kao kakva usred lijepa vinograda razapeta dronjava okrpina, kojom se u ljetu čvorci plaše, ili kao kakva usred lijepa, šarolika cvijeća slučajno i bezobrazno ponikla pirika. I to vam je mjesto sijelo čitave jedne županije, stolica gradonačelnika i magistrata auvergnanskoga, središte prometa i trgovine, ukoliko se dađe trgovati bez parobroda i željeznica, a uz to još i bez novca. No i za obrtnike ovo je važno i zgodno mjesto: tu je sjedište

i stjecište rekao bih svih skoro iz svega svijeta lončara, abadžija¹ i opančara — toliko imadu te obrtničke struke svojih ovdje zastupnika.

Grad ovaj, ako se i ne može usporediti s evropejskim gradovima prvoga reda, to je on ipak slobodan grad, tj. slobodan grad na papiru u povelji, a u istinu rob je to i bezuvjetni rob svakom višemu poglavarstvu, pa kako se u životu mijenjaju poglavarstva, tako je i on najponizniji sluga svakoj postojećoj vladavini. Valjda nema tečajem čitava stoljeća te vlade kojoj on ne bi bar dvaput svake godine iz svoje sredine adrese povjerenja slao bio. To je doduše lijepa i rijetka građanska krepost, ali »što je mnogo, nije ni s kruhom dobro«, običavala je moja pokojna baka govoriti; pa je pravo govorila.

Premda je Auvergna malena, ipak je to lijepo i oku ugodno mjesto, tj. zemljište oko kojega su kuće nanizane; ali same kuće dosta su majušne i malom iznimkom — dakako u ono doba — dro-njave i prnjave, dapače, jedna se ulica i danas još od one dobe zove »prnjavor«, sigurno ne zbog sjajnih palača no zbog prnjavih čatrlja i koliba. Druga se ulica opet zove »ciganski sokak« ... nu takve smjese imadu i drugi gdje koji i veći i ljepši od Auvergne gradovi. Al' se zato opet jedna ulica diči imenom svoga zaštitnika »sv. Roka«, druga »sv. Florijana« itd., sve živi i očevidni dokazi da su Auvergnanci i vrlo nabcszni ljudi; dapače, neki zgodopisci tvrde da je u stara vremena svaki senator morao biti »ex officio²« i »frater tertiarus*«! — ja toga pravo ne znam niti mi je ikad došao do ruke kakav stari spomenik koji bi ovo velevažno historičko pita-

¹ abadžija — krojač seljačkih odijela

² ex officio (lat.) — službeno

³ frater tertiarus (lat.) — trećoredac, član trećeg reda sv. Franje

nje potpuno razbistrio. Nego ovo je istina: rijetko ćeš kada, pa gdje mu drago bilo, zateći kojega Auvergnanca kojemu ne bi iz džepa uz maramicu virila i krunica — samo kad bi se on htio moliti na krunicu. Ali ja mislim da je krunica samo od parade u njegovu džepu, dok on s njom ide na svakojake trampe i pijanke.

Glavni trg Auvergne upravo bi se lijepim nazvati mogao da mu nijesu baš u sredini smještene mesare; no te mi se u pročelju glavnoga trga čine uvijek tako kao kad bi koji gizdelin za svoj lijepi samur-kalpak¹, da još ljepši bude, zataknuo još i perušku.

Ulice su uopće za trijezna čovjeka pješaka uvijek još dosta prostrane; velim: za pješaka, jer za kola toliko su tijesne, da kad bi se dvije usuprot iduće kočije slučajno sukobile, ne bi se iz te neprilike drukčije izbaviti mogle osim ako bi se jedna kočija natraške do pijaca turala.

Kućice su po ulicama malne sve kao kakve tašte namiguše, zakićene — ne doduše cvijećem, ali koje krčagom, koje opankom, koje tanjurićem, a nekoje bome i lisičjim repom: slikovni su to natpisi dotičnoga u kući obrtnika: lončara, opančara, brijača ili abadžije. Pred svakom malone kućom u svakoj ulici mora biti drvena klupčica, na kojoj nedjeljom i zapovjednom svetkovinom auvergnanske babe od duga vremena jezik bruse.

Nu najveći ures ovoga grada ne smijem premućati, a to vam je uprav u sredini, kao kakav ogromni plast, okrugao i ovisok, gdjegdje zelenilom, a gdjegdje i golim kršom optočen brežuljak. Nekoć za zuluma turskoga bilo je tu pašino stanište, naime navrh brežuljka tvrdo smješten grad, kula, što li? Podrtine toga grada ili kule još su mi i danas živo u pameti. No ide vrijeme,

¹ samur-kalpak — kapa od samurova krzna (samur je vrsta lasice)

nosi breme, pa tako je s vremenom ponestalo i posljednjih ruševina te negdanje kule, te danas stoji samo goli brijeg lijepo zaokružen kao kakav ogromni, majkom prirodom umiješani valjušak. Auvergnanci zovu i danas to brdo auvergnanskim gradom, a neki tuđinci zlobnici zovu to brdo — bog im grijehe prosti — magarećim brdom; možda zato što su Auvergnanci svoje magarce amo na pašu slali; možda ima taj zlobni naziv i drugih kakvih meni nepoznatih satiričnih razloga... Kako mu drago, ja ne bilježim samo ono što sam vidio nego i što sam čuo. — Brežuljak ovaj bio bi lijep da ga Auvergnanci upotrebiti znadoše, tj. da su na njem kakvo bujno drvlje, npr. pajasenje zasadili, pa kakvo lijepo šetaliste priredili bili; ali ovako, kopajući i vadeći iznutra kamenje, ueiniše od kukavnog brda to, da danas stoji kano živa parafraza one narodne naše zagonetke: »Ban, ciciban, do rebra ogloban!«

Toliko o gradu Auvergni.

No da vidimo kako je sa stanovništvom toga grada.

Stanovnici se dijele na bramini¹ ili »feteri«, purgere², pandure, babe i cigane. Opisat ću svaku kastu napose.

Na prvom su mjestu bramini ili feteri, oni sačinjavaju jednu obitelj — tako zvanu »sacra familia«, tj. »svetu obitelj«. Kao što su nekoć indijski bramini iz ustiju Boga Brame lozu vukli, pa stoga zakupnici sve pameti i sve vlasti bili — tako su i ovi auvergnanski bramini bili jedini božji odabranici, vrijedni obnašati sve veće i masnije službe; te ako baš iz njihove obitelji nije bilo dosta članova, dočepao bi se kadšto i koji nebramin do gradskoga — što mislite? — no, do

¹ bramin (brahman) — pripadnik najviše, povlaštene kaste u staroj Indiji

² purgar — malograđanin, filistar

gradskoga pisara ili posl uznika, do kakve više časti nije se nebramin uspeti mogao. Med braminima bijahu gradski senatori najuglednija lica.

Sto su kod starih Inda bili »kšatrije¹ *«, to su opet kod Auvergnanaca bili gradski panduri, s tom ipak razlikom da su oni branili domovinu, ovi pako samo braminsku svetu familiju.

Purgari bijahu slični u nečem »vajšama* *«, a u nečem »sudrama³«, tj. dopušteno im je bilo baviti se poljodjelstvom i trgovinom, kao indijskim »vajšama«, ali kraj toga moradoše — kao i »sudre« — biti sluge i vršitelji braminske svete volje.

Babe sačinjavahu posebnu kastu te zadobiše davno još u prehistoričko vrijeme od auvergnanskog gradskog senata ove četiri velike povlastice, da smiju naime: 1. »svakomu loncu bit zaklopac«, tj. plesti se i u najzamršenije, javne i privatne, vlastite i tuđe rasprave; 2. vretenom uz preslicu presti, a bez vretena i bez preslice zapredati; 3. kao i sve ostale svega svijeta babe, »trti lan da im prođe dan«; i napokon, 4. nedjeljom i svecem sjediti pred kućom na drvenoj klupčici i vježbati se u višem govorništvu: prikapanju, zanovijetanju, blebetanju i ogovaranju. Osobito su babe iz jedne ulice bile vazda kurjačke ćudi, i bog sam znade nije li sokak uprav stoga zadio svoje ime »vučjak«, tj. vučji ili kurjački sokak.

Sto se Cigana tiče, ovi imaju svoje posebno u Auvergni predgrađe i ne razlikuje se od dru-

¹ kšatrija — pripadnik druge kaste Hindusa; ratničko plemstvo u staroj Indiji

¹ vajša — treća kasta u staroj Indiji, seljaci i trgovci

* sudra (šudra) — najniža kasta u staroj Indiji (nadičari i sluge)

gih u svijetu Cigana ničim drugim, van Sto su duljim vremenom stanovnomu gradskomu živovanju bolje od ostale svoje plandujuće svojte priviknuli; a inače su kao i druga im po svijetu braća lijenčine, gubidani i konjokradice.

Značajna osobitost cjelokupnoga ovoga grada jest ta, da je svaki Auvergnanac — bio on senator, purgar ili Ciganin — vrlo dosjetljiv i oštro-uman čovjek, okrom¹ toga strastveno rado jede ribu. Da ponudiš Auvergnancu funt ribe ili dvadeset funti govedine, nek si bira što voli — on bi bez ikakva smišljanja pograbio ribu, pa bi ju još — ma da je i senator — sam kući nosio i to držeći ribu uvis, neka vidi i zna cijela Auvergna tko će taj dan čast imati. Neki dapače pripovijedaju da kad se Auvergnanci — a osobito auvergnanski senatori — ribe dočepaju, onda si pod objedom zataknu dvije-tri riblje kosti za brkove, pa se tako zakićeni po dva-tri dana ulicama šecu i kočē, neka svatko vidi čija li je kuća masna bila.

Grad je ovaj dosta napučen, jer imade u njem svega skupa kojekakvih trideset tisuća glava; velim kojekakvih, jer računam amo i pure, i guske, i patke, i mačke, itd., tj. sve što glavu imade, a inače, samih ljudskih glava bit će od prilike jedna tisuća; isto toliko ženskih (amo računam i babe), i toliko od prilike i djece; ele čeljadi svega skupa oko tri tisuće. Svoj toj čeljadi na čelu je gradonačelnik auvergnanski, velemudra i velevažna glava, toli važna da mu posvećujem posebnu glavu.

¹ okrom — osim

PETA' GLAVA

U kojoj će čitatelja ta vragometna sreća zapasti te će se поблиže upoznati s poglavitim i glavatim Šišmanom pl. Bukvanovićem, gradonačelnikom slob. i kr. varoši Auvergne, predsjednikom senata auvergnanskog i asesorum¹ triju varmeđa².

Stara je riječ, da ne možeš od svakoga panja istesati sveca; tako isto ne možeš od svake bundeve napraviti dobru klonju sjeničarku, a još manje od svake lubanje stvoriti umnu glavu mudrolkinju, kakva bi morala da je zataknuta na šiju svakomu starešini u općini, a najpače načelniku kojega slobodnoga grada; velim: slobodnoga, jer moraš ugoditi i zakonitosti i slobodi, i gospodinu i Ciganinu, i konzervativcu i pravdniku, i liberalcu i grešniku, pa naposljetku i svakoj sljednjoj u gradu šuši torokuši, koja se za jedan pljesnivi krajcar s pekarom ili mesarom posvadila; svakomu moraš ugoditi, nikomu se ne smiješ zamjeriti želiš li opću simpatiju steci, pa tako opet kod buduće restauracije³ načelnikom ostati; a na to ne smiješ pravde povrijediti, želiš li bogu, svijesti i ocu gvardijanu zadovoljiti. Pa ded reci tko, da načelniku pameti ne treba, a osobito ako je načelnik kojega grada — kao što je to u ono vrijeme bilo — »fac totum⁴«, tj. i predsjednik i vijećnik i načelnik i sudac — sve u jednoj osobi. Tu je trebalo doista više mozga nego svim svega svijeta kozama soli. — Takav umni gradonačelnik bijaše u ono vrijeme Šišman pl. Bukvanović. Vrijedno je da ga поблиže upoznate.

¹ asesor — prisjednik, porotnik, činovnička titula

² varmeđa — pokrajina, županija

³ restauracija (restauracija) — ovdje: obnova gradskog zastupstva

⁴ fac totum — čovjek koji je za sve prikladan

Okrugla i golema kao turkinja bundeva, a drapljava i hrapava kao hrastova kora, strši ne glava već baš glavurda, pa ne iz šije — jer je šija toliko kratka, da misliš: ni nema je — nego baš iz trupla pogl. gosp. Šišmanu pl. Bukvano-
viću, gradonačelniku auvergnanskomu. Iz zamašne glave sjevkuju dva sicušna oka kao u šišmiša. Kad njima žmiruca, misliš da preživa. U sredini kratka, ali dobro ugojena tijela, kao kakva krugljasta visočina, podigla se silna trbušina, toli silna da mi ovdje i nehotice pada na pamet ona Fichteova¹ guska, koju Heine negdje opisuje. Pripovijeda naime Heine, rešetajući Fichteov Ichizam², da je vidio jednoć nekakvu čudnu naku-
zu koja je Fichteovu gusku predstavljala. Imala je — Veli — toli goleme džigerice, da nije već sama znala, je li ona guska ili džigerica; a na trbuhu joj stajalo: Ich-ich!³ — Toj guski bijaše puno sličan pogl. g. Šišman pl. Bukvanović, gradonačelnik auvergnanski, predsjednik gradskoga senata i asesor triju varmeđa; jer i ovaj je tolika trbuha bio, da kad bi se s njim koji Kitajac prvi put svoga vijeka sukobio u Auvergni, pa kad bi svi gradski vijećnici na vjeru i na dušu Kitajcu tvrdili da je taj trbonja i zbilja glavom baš gradonačelnik auvergnanski, ipak bi taj siromah Kitajac još uvijek dvojiti morao, da li je to gradonačelnik ili samo gradonačelnikov trbuh, jer od sama trbuha ni ne vidiš gradonačelnika. Pa ta silna trbušina kano da je svojim nabojem glasno progovarala onaj filozofički Fichteov »refrain⁴«: Ich, Ich! — Ako još uzmete da su mu kratke

¹ Johann Gottlieb Fichte (1762—1814), njemački filozof

² Ich-izam — podrugljiv naziv za Fichteovu filozofiju

³ Ich-ich — ja-ja

⁴ refrain (čit. refren) — pripjev; ono što se periodično ponavlja

noge iz okrugloga trbuha onako otprilike stršile kao tubaste nožice dobro ugojena trogodca patka, onda si možete donekle predstaviti ljepotu stasa i tijela.

Sto se duševnih vlastitosti tiče, g. pl. Bukvanović nije, istina, »barut izumio«, ali je zato — kao što je on to s nekim ponosom o sebi govorio — »skroz konstitucionalan« čovjek bio. Bada, to mu se mora dati, on je imao dosta dobru pamet od naravi, a uza to puno dobre volje; samo šteta što bi mu pri svakoj važnijoj raspravi dobra volja odviše uranila, a dobra pamet odviše zakasnila. Međutim šalom na stran, čitava varoš Auvergna može mu zakletvom posvjedočiti da je u njega i zbilja puno dobre volje bilo, osobito poslije pol dana, kad bi se dobro najio i još bolje napio.

Kao svi veliki ljudi, tako je i on imao svoje posebne strasti te posebne hire i mušice. — Ponajglavnije strasti bijahu u njega ove tri: čaša, lula i lov, a osobito lov; ali kakav lov? Ne na zečeve ili na srne, ili na lisice ili na vukove, to ne; nego na vrapce i na čvorke. Po čitave sate znao je on ljeti u svom dvorištu pod dudom čučiti pa vrebati na kukavne čvorke. Što se tiče njegovih hira i mušica, evo ih. — Dokle god nije zajutak dovršio, uvijek je zlovoljan bio; uopće je natašte smrknut, a po jelu dremovan bio. — Vojnike i muhe nije do zla boga trpiti mogao; one stoga što su odviše uredni i do pedanterije tačni ljudi, a kraj toga ne imaju — veli — ni pojma o »konstituciji«; muhe opet nije zato trpio što bi se one ljeti na njegov kukavni i vjekovitim čirovima načičkani nos, kao ose na zrelo voće, navadile. — Teško si ga onaj nesretnici muhi koja bi svoj bezobrazluk dotle doćerala da bi se na njegov »konstitucionalni« nos posadila; smrknuo bi svoje »konstitucionalno« čelo, stisnuo bi svoju »konstitucionalnu« ruku, pa bi se tolikom silom

lupio »konštitucionalnom« pesnicom po nosu, da bi muhu zajedno s čirevima razdrobio, a onda pet dana engleski flaštar* na licu nosio.

Veliki ljudi običavaju ili u ustima ili na papiru imati po koju poslovicu; naš gradonačelnik imao je svaki čas ove dvije izmjenice u ustima poslovice: »To su trice« i »Nije za krmaču sedlo«.

Nadalje je naš g. gradonačelnik i čestit kršćanin: nedjeljom i svecem polazi u crkvu te hvali Bogu što nije, kao mnogi drugi ljudi, palikuća, ciganin i konjokradica; u posne dane posti jelom, ali ne i pilom, jer držeći se onoga »liquidum non frangit jejunium¹ ²« pije on kao i ostala gg. senatori i u posne dane, sve donle dok mu nos ne porcljeni kao puranova krest.

Budući čestit kršćanin, vrši on tačno i djela milosrđa tjelovna, jer 1. gladne hrani, tj. muhe, svojim vlastitim znojem, 2. žedne napaja, tj. žedne buhe, a svojim vlastitim tijelom, 3. putnikom prigleđe pasuš, tj. ispokojava ih, itd.; a kraj toga ne zaboravlja ni na djela milosrđa duhovna, jer 1. grešnike kara — koje zaušnicom koje buturnicom, a koje i batinom, 2. neuke građane podučava kako treba tačno i carski i općinski porez plaćati i gospodu podmirivati: 3, dvoumeće i s porezom krzmajuće svjetuje — globom, pljenidbom i zatvorom, 4. krivce batina, da se sve puši po hrptenjači, tj. tužne tješi. 5. kad ga buha u snu ugrize, a on toga ni ne čuje, jer cbično kano top spava, tada tu nepravdu strpljivo podnaša, 6. kad komarce u sobi poubija, onda tim, pa s njima još i mnogim drugim uvrediteljima od svega srca oprašta, i napokon, 7. on se toplo bogu moli, ne samo za sve ljude i žive i mrtve nego dapače i za svu svoju živađ, jarad i pra-

¹ flaštar (flaster) — ovoj za ranu

² liquidum non frangit jejunium — uzimanje pića ne prekida post

sad, dapače i za svog šarkoVa, da se izlije božji blagoslov po svem svijetu, a najpače i najprije po varoši Auvergni, jer je tu i njegova u gradskoj vijećnici predsjednička stolica, tu njegova kuća i rodbina i sva pokretna i nepokretna imovina.

G. Sišman pl. Bukvanović ugledan je čovjek u čitavu gradu; njega sve poštuje; njega se pače i psi na ulici boje, ne toliko zbog odlične njegove časti, koja mu uostalom nije na čelu napisana; nego više zbog one velike i kao kakva ćula na kamiš nataknete lule, bez koje nikud, ni u šetnju, dapače ni u gradsku sjednicu, ne polazi.

G. pl. Bukvanović imade i gospođu, dobra i milostiva srca ženu, toli milostivu da se ne bi rasrdila ni na posljednjega u Auvergni Ciganina koji bi joj najprostiju ili upravo i najkrupniju — pečenkku donio. Gospođa je Bukvanovićka brižna gazdarica, ali ujedno i brižna majka i brižna čuvarica svoje mlađahne i krasne jedinice kćerke Milice. Smotrivši prvi put ovo dražesno dijete nezgrapnoga oca svoga, osvjedočio sam se da može kadšto i »vrba groždem«, a »suhi javor jabukama« uroditi. — Milica bijaše krasna ko proljetna ruža, zdrava i jedra kao skadarka, a mila duha kao mirisavka.

SESTA GLAVA

U kojoj će čitatelj, ako i nije filolog, temeljito proučiti neka pravila specifično-auvergnanskoga narječja — i to na temelju komparativne filologije.

Naumio sam bio — i to sa puno kojekakvih razloga — čim skorije posjetiti g. Šišmana pl. Bukvanovića, gradonačelnika auvergnanskoga, ali sam znao i to, da bi taj posjet momu ocu — i to s puno kojekakvih razloga — nepoćudan biti

mogao. Nijesam ipak htio ocu uzdržati raditi. Najvolio sam, ako bude ikako moguće, sporazumak. Saopćim mu, dakle, što sam naumio, i poduprem svoj naum sa stotinom razloga. — Otac me stade odvrćati podupirajući svoje mnijenje trima stotinama proturazloga. Ja mu predočim da sam na raskršću života pa bi me jedino Milica usrećiti mogla. — On mi predoči da bi sve to i još tri puta toliko učiniti mogla Rozamunda, itd. Poslije mnogih međusobnih diplomatskih prigovora i odgovora, složismo se ipak u tom da slobodno otiđem, ali nipošto u ured, nego u privatnu njegovu kuću. To bijaše upravo voda na moj mlin, to sam i htio. Vidjeti i izbliza motriti Milicu: to bijaše neodoljiv zahtjev srca moga.

Spominjem unaprijed da odličnije auvergnanke »bontonu« za volju u svom razgovoru vrlo rado upliću tuđe, a osobito njemačke riječi, premda se nigdje u svijetu ne govori i ne razumije manje njemački nego baš u Auvergni.

Dakle k Milici, tj. g. gradonačelniku. — Evo me već pred kućom.

Nadao sam se gospodičnu od tako visoke i ugledne obitelji, po salonskoj navadi, zateći u kakvoj svilenoj odjeći, s kakvim romanom u ruci, itd... a jok! Ja u dvorište g. gradonačelniku, al' gospodična Milica zasukanih rukava — pere rublje u koritu. Na prvi mah se zbunim, zastidim, što li? kao da sam ja začetnik bio — valjda od simpatije — ali malo zatim razaberem se i uvidim da je to lijep i posvema budućoj gazdarici dolikujući posao; jer čemu da se čovjek posla stidi? — Ona dosta zbunjena i prilično zažarena doprati me zasukanih rukava do sobe u kojoj je milostiva gospođa njezina mama bila, a onda opet, baciv mio pogled na mene, otiđe na svoj posao.

U sobi je sjedila milostiva gospođa »von¹ Bukvanovička« kod prozora krpajući hlače milostivoga gospodina supruga svoga. Ja pristupim bliže, poljubim ju u ruku, i onda se predstavim; a ona, skinuvši sa svoga nosa nekakve velike, okrugle i crnim obručem opasane — sigurno još od antediluvijalnih* vremena preostale — naočale, ponudi mi da do nje sjednem. Poslušam, a onda se počne med nama dvoma ovaj zanimljivo-pikantni u specifično-auvergnanskom narječju zapredni razgovor.

— Pa kako vam se, mladi »Herr von doktore«, dopada kod nas u Auvergni? Da li vam prijaju sve auvergnanske »lumperije« i »sauferije⁵? Čujem da ste onomadne kod g. senatora Tokmakovića bili svi »šen« ko čepovi, — aa? Herr von doktore, je l' tako?

Moram ispovjediti da mi je — na taj prijekor — i na obrazima i oko ušiju krv poskočila bar do 79 stupnja Reaumurova* — valjda mi nije ni na rigorozumu toplije bilo. U prvi mah nijesam znao što da odgovorim, ali ona, videći moju zabunu, nastavi dalje:

— No, ništa to; i treba da se i mladi ljudi vesele; ali čemu, molim vas, Herr von doktore, čemu idu naši muževi, ti stari grešnici s vama — zum Taiksl — u jedno kolo — aa? Sto vi velite?

— Milostiva gospođo, ako dopustite da ih ispričam, i njima treba malo odmora.

— Aa — odmora — »šen« pa lijepo. Ali kažite mi, molim vas, kakav je to odmor kad se po čitava 24 sata čovjek neprekidno znoji i pije i karta i časti i gosti, a mi sirote moramo kod

¹ von (čit. fon) — njemačka plemićka titula

² antediluvijalnih — prepotopnih

³ sauferija — pijanka

⁴ Rene Antoine Reaumur (1683—1757), francuski fizičar, koji je termometarsku skalu (od ledišta do vrelišta vode) razdijelio na 80 stupnjeva.

kuće biti zadovoljne 3 kakvom cabrenom čorbom i s »ovčjim rindflajšom« — aa? što sad velite?

Videći ja da sam sam s njom u sobi i da me nijedan muškarac ne sluša, složim se s njom:

— Imate posve pravo, milostivna gospojo, ljudi su danas uopće vrlo raskalašeni, opijaju se.

— Da; pa da se samo opijaju, i neka bi bilo, ali onda dođu i karte, te proklete karte; a kad jedan drugog »beraubuje«, onda sutradan žena pati. Žena ne dobije ni jedan pljesnivi krajcar za »kifl« kod »fruchtuka«. A jeste li i vi, Herr von doktore, kartaš?

— Bože sačuvaj, milostivna gospojo, tim se nikada ne bavim.

— Tako je i pravo. Pijte koliko vas volja, tim ćete samo sebi nahuditi; ali čemu plijeniti tuđe kese?

Upravo kod riječi »rauber« otvore se vrata, a vrlo naglo stupi unutra kućni domaćin, blagorodni gosp. Šišman pl. Bukvanović, očevitno sav uzrujan i nauman nešto važno počinuti. Ja se podignem i do crne zemlje naklonim.

— Perillustris nec non spectabilis Domine!¹ Smatrao sam si preugodnom dužnosti ovaj ugledni dom posjetiti. — Ali on me jedva i pogleda te, promumljavši dvije svoje običajne poslovice, »to su trice i kućine« i »nije za krmaču sedlo«, otkrene se od mene, otide naglo u drugu sobu, pograbi — jao i naopako — pušku pa s njom pohiti brzo iz sobe na dvorište. Probljedih kao krpica, te prestravljen upitah milostivnu gospoju što da to znači? Ta hitnja, smrknuto čelo, pa oružje? — A ona sasma flegmatično odgovori:

— Ništa; znate kako ono vele: besposlen pop jariće »krajciguje«. On će sada stepsti jedno dvatri čvorka s duda! To je njegova, znate, najmilija

¹ perillustris nec non spectabilis Domine (lat.) —
— presvijetli i prečasni gospodine

zabava: ljeti na čvorke, zimi na vrapce! Nego znate, Herr von doktore, moj je čovjek malo »grub i neishoblan«, znate, takva je već služba njegova; on misli da je uvijek na magistratu, a tko god pred njim stoji, da je purgar ili gradski pandur — jedva vas je htio i pogledati, ali vi se zato ne smijete srditi.

— A što bih se, milostiva gospojo, srdio? Ta ja dobro znadem da je blagorodni gospodin u svoje zvanične brige zamišljen — veća glava, više glavobolje; ali to su sitnice. — Tu priliku upotrebim te svrnem govor na drugi davno već željkovani predmet:

— Nego, ako smijem upitati, a gdje je gospodična?

— Kakva gospodična?

— Dakle »frajla«?

— Ta kakova frajla?

— Dakle vaša kćerka?

— Aa — moja Milča? Ta to je još curica, kakva frajla — bog s vami; stopram je navršila osamnaestu godinu! Takve curice zovemo mi u Auvergni: Milče, Marice, Rezike, Julčike, itd., ali nikako frajle. — Moja je Milča otišla na potok »veš« prati.

Upravo je podne zazvonilo i ja se moradoh preporučiti. Pokle mi je milostivna gospojo na znanje dala, da će joj milo biti ako joj češće u »flizite¹« dođem itd., otidem niti jedne riječi ne progovoriv s onom poradi koje sam najviše došao bio. Eto ti sreće, pomislim u sebi, pa pođem na dvor. — Gospođa me isprati do dvorišta pa se vrati u kuću. U dvorištu stanem se ogledati ne bih li opazio Milicu, ali umjesto nje opazim g. gradonačelnika pod duhom, kako vrebaju na kukavne čvorke. Ja mu zaviknem, ne sluteći nikakva zla, iz svega grla: »Preporučujem se, spectabilis!« a on, malo je falilo što još nije pušku na me uperio, izdrekne se: »Idi-¹

¹ flizite — iskvaren oblik riječi vizita tj. posjeta

te k vragu, ne plašite mi čvoraka!«, a ja brže-bolje k dvorišnim vratima pa bjaž kući glavom bez obzira.

Putem do kuće zamislim se u patrijarkalne u Auvergni običaje te stanem rješavati slijedeće zagonetke: 1. Ako sam ja u Auvergni »Herr von doktor«, nijesam li ja onda uvrijedio g. gradonačelnika što mu nijesam kazao »Herr von gradonačelnik«? 2. Zašto se u Auvergni gospodične, makar navršile već osamnaestu godinu, ne zovu gospodične nego Milice, Marice, Rezike i Julčike? 3. Ako djevojka od osamnaest godina još nije gospodična nego curica, pitam sve matematike ovoga svijeta neka mi riješe ovaj zadatak: koja je srednja razmjerica med djetinjstvom i djevojaštvom, i koliko po tom računu godina ide na raspuće izmeđ curice i gospodične? Sav auvergnanski mozak onomu koji mi valjano taj zadatak bilo algebrom bilo geometrijom riješi! 4. Na temelju komparativne filologije pitam sve jezikoslovce ovoga svijeta: što je to »ovčji rindflajš«? Je li govedina ili ovčetina, ili smjesa od obadvojega, ili nijedno od obadvojega? itd., itd. Razbijajući si glavu tim i još mnogim sličnim zagonetkama prispijem kući.

Otac mi se već i srditi počeo; »jer — veli — zašto plaća općina zvonare, ako ne zato da u svoje vrijeme zvone? A zašto opet zvone o podne? Sigurno zato da se ruča! Dakle, zaključi sasma logički — red je red, pa se priuči redu«. Poznavajući ja oca svoga, rijetko bih mu kada protuslovio, a najmanje ovaj put. Za objedom pripovijedao sam sve zgode i nezgode današnjega posjeta, a osobito nezgodu da nijesam ni došao do zgode gospodični Milici otkriti svoje srce; a on se slatko nasmijao, te smijući se primijetio: »Sasma pravo, to ti je, znaš, i trebalo, kad nećeš Rozamunde!« Badava sam mu ja dokazivao da bih ja doduše mogao i

Rozamundu štovati i ljubiti — za rođenu svoju majku... ali nipošto kao ljubovcu, itd., on je naposljetku samo glavom klimao i nekoliko puta ponavlja: »Ludove! Ludove!«

Odlučio sam, kad već roditelji drže Milicu curicom, još neko vrijeme čekati, ali onda ipak jedanput u ime božje, kud puklo da puklo, zaprositi njenu ruku.

SEDMA GLAVA

U kojoj čitatelj dobiva iz treće ruke neke podatke zasijecajuće u povijest, mitologiju, arheologiju i socijalnu ekonomiju slob. i kr. grada Auvergne i njegovih p. n. senatora.

Slijedećega dana, izakako sam g. gradonačelnika pohodio bio, naumim pohoditi i g. Živka Vragoljanovića, kapelana auvergnanskoga. Omili mi radi svoje živahnosti odmah prve večeri kod g. senatora Tokmakovića, i ni jesam mogao propustiti a da ga ne posjetim.

Uđem u župski-dvor. Kuc, kuc — i eto me u kapelaniji

— Dopustite, g. kapelane, da vam se poklonim, vrlo vas štujem.

— Ta kanite se, molim vas, ceremonija; ne treba nam jednomu od drugoga ni poklona ni otklona — mi se razumijemo — mi smo prijatelji, pa ako vas je volja, budimo i pobratimi.

Cmok, cmok — i mi se pobratismo.

— Pa kako se zabavljaš u toj našoj Auvergni?

— Dobro, brate; prije podne polazim bolesnike i gdje koje kuće koje me zanimaju; a poslije podne malo čitam, a kadšto idem i u šetnju.

— U šetnju? Ta i ja se rado, i to često šjećem.

— Pa bismo mogli zajedno udesiti šetnje.

— Evala!

— Bar ću čuti koju priču o Auvergnanima i

auvergnanskim senatorima. Čujem da ti znadeš sijaset toga.

— Prilično; onako kako mi što slučajno u pamet uđe, a za ljubav šali i zabavi.

— I zdravlju; jer vjeruj mi, pobratime, ništa toliko ne prija zdravlju čovječjem koliko dobra volja; a dobra volja budi se šalom i zabavom.

— To ćeš ti, pošto si liječnik, najbolje znati.

Uglavismo u dobar čas pobratimstvo; utanačismo u dobar dan šetnju. Odsele se već rijetko rastajasmu. Moram sa zahvalnošću priznati da, puno kojekakvih o Auvergnanima i auvergnanskim senatorima priča imadem zahvaliti tomu svomu pobratimu. Evo vam odmah nekoliko, pripovijedanih na prvoj šetnji.

Setajući se mi dvojica, odmah slijedećega dana iza našeg pobratimstva, prođemo kraj zdenca koji stoji usred glavnog trga u Auvergni, kad al' ujedanput udari pobro u grohotan smijeh, a nijesam opazio kakova razloga ili povoda tomu smijehu.

— Sto ti je? — upitam ga.

— Ta pusti me, ha, ha, ha!

— No, pa saopći i meni što je?

— Ništa; uđe mi u pamet ona čudna priča kako su Auvergnanci taj zdenac kopali — ha, ha, ha!

— Pa ded i meni pripovijedaj.

— Dakle, slušaj. Pripovijeda se da je auvergnanski magistrat jednoć davno — još u prethistoričko doba — zaključio bio kopati usred glavnoga trga u Auvergni zdenac, eto taj tu, što je pred nama. Dobro dakle; najme poslenike pa udri kopaj, kopaj — dok ne brižnu voda iz izvora. Ovdje moram spomenuti da onu zemlju, što su iz zdenca kopali, nijesu — ne znam s kojih razloga — nikamo van izvažali nego ostavili onako nago-milanu nasred trga, ukraj zdenca. Kad dođoše do vode, udare dudu, smjeste sisaljku, ograde zdenac

uokolo, ukratko — sve je u redu, ali sada istom nastane glavna poteškoća, naime, kamo će s onom iz jame iskopanom silnom zemljom koja pijac ruži. Kamo? Senat zaključí: nek se kopa nova jama i nek se u nju zemlja smjestí! — Dobro; kopaju, kopaju — ali kad su iskopali, nuto đavolskoga posla: mjesto jedne sada strše dvije hrpe! Jednu će smjestiti u jamu, ali kud će s drugom hrpom? Kamo? Senat i opet zaključí; nek se iznovice kopa nova jama, ali puno prostranija od prijašnjih dviju, itd ... Tako je to neko vrijeme trajalo, senatori bili u sto briga, dok ih ujedanput ne riješi svih neprilika časni otac gvardijan auvergnanskoga samostana, koji nije bio senator, ali se je sa svim senatorima dobro pazio; on predloži: da bi se iskopana zemlja mogla jednostavno natovariti na kola pa izvesti izvan grada. Taj mudri i dosjetljivi savjet poprime senatori, a u znak iskrene svoje zahvalnosti prema »fratru«
dadu gradskim troškom obzidati lijepo vrelo povrh Vučjaka, i nadjenu mu ime kojim se još i danas u Auvergni — to znade sav svijet — zove, tj. »fratrovica«. — Tako sam čuo pripovijedati, i neki kažu da bi se mogao taj sav događaj naći još i danas u pergamenama magistratskoga arkiva. Od to doba, vidiš, vrijedi u Auvergni jedan fratar više nego deset popova.

Tako šecúći i razgovarajući se dođosmo do ciganskoga sokaka. Ujedanput će moj pobro:

— A znaš li kako su Cigani ovamo u Auvergnu došli?

— Ne znam; ali bi me vrlo zanimalo.

— Kako sam kupio, tako ću prodati. Pripovijedaju neki svake vjere dostojni ljudi, da su nekoć Cigani polag svoje stare navade, kako od drugoga svijeta, tako i od Auvergnana vrlo često konje krali, pa kad bi ih ukrali, onda bježi s grabežem preko svijeta. Senat bi doduše svaki put zaključio: íći u potjeru za tatima; ali tko bi znao kud su tati, kojim li su putem udarili? Da se tomu

zlu jedanput za svagda na put stane, zaključe mudri auvergnanski senatori dozvati Cigane amo u Auvergnu, pak im na gradske troškove ponuditi zemljište i staništa, ne bi li se htjeli u gradu naseliti — eto, vidiš, u tom sokaku. Senatori su sasna mudro umovali; oni su naime ovako mislili: ako i odsele budu Cigani konje krali, neće nam ih bar trebati daleko po svijetu tražiti — tu će nam biti pred nosom pa će redarstvena oblast brzo i krivce i konje naći. Jest — ali Cigani i nadalje konje krali pa ih dalje izvan Auvergne pridodavali drugim tatima, ovi trećim itd., a kukavni senatori ostali dobro nasamareni. To ti je geneza¹ ovoga sokaka koji se i danas zove »ciganski sokak«.

— Ala su ti senatori vrlo dosjetljivi ljudi bili.

— Kao i svi Sijači... Ali i jesu s dosjetljivosti svoje na glasu. Evo slušaj, što se zbilo još nedavno, kad sam ja amo došao bio. Sećem po svojoj navadi Auvergnom pa susretnem na pol trga nekakva vojnika, što li, s metlom u ruci; mete pijac. Čudan je to vojnik bio: obučen u dvije uniforme, tj. jedna polovina slijeva bila je od bijeloga, a druga zdesna od crnoga sukna. »More — upitam ga — koje si ti pukovnije?« — »Molim ponizno - - odgovori upitani — ja nijesam vojnik, ja sam gradski uznik«. Sutradan mi je čitavu stvar razjasnio g. gradonačelnik, ovaj isti koji je i danas, g. pl. Bukvanović. »Znate — reče mi — tako smo u vijeću zaključili; jer svaki čas nam koji uznik pobjegne, pa kad ga dademo tražiti, ne možemo ga nigdje naći; ali odsele neće tomu tako biti, jer sad su — vidite — svi ovako smiješno uniformirani; pa neka slobodno sad koji pobjegne, lako će se on u svijetu u ovoj smiješnoj uniformi — kakve ni jedna više pukovnija nema — raspoznati i pronaći moći.

¹ geneza — postanak, proces nastajanja

— Veleumna dosjetka gradskoga senata! — pri-
mjetim pobratimu.

— Doista veleumna, ali još ti nijesam — vje-
ruj mi — ni stoti dio ispriповijedao.

Doista mi je sijaset kojekakvih priča o Auver-
gni i auvergnanskim senatorima pripovijedao moj
pobratim; ali ja sam ih puno pozaboravio; ja sam
tek neke glavnije upamtio. Osobito me zanimala
ona priča o sv. Roku — ne svecu nego ulici; jedna
se naime ulica u Auvergni zove »sv. Rok«. Nu ta
je priča vrijedna da joj posvetim čitavu i slijedeću
glavu.

OSMA GLAVA

U kojoj se pripovijeda kako je postala ulica sv.
Roka.

Setajući se jednom s pobratimom Vragoljano-
vićem ulicom sv. Roka, upitam ga:

— Valjda imade i ova ulica svoju genezu, slič-
nu onoj ciganskoj?

— Dakako, i to dosta zanimljivu; ele, ako ti
ne bude dosadno, ja ću ti pripovijedati onako
vjerno i tačno, kako sam od vjerodostojnih ljudi
čuo. Neki kažu da je to u magistratskom arhivu
popisano. Ja ne znam. Samo ti moram naprijed
razjasniti da se u Auvergni živinar od pamtivi-
jeka zove »doktor konjorum«. Toliko da se znadeš
ravnati, i da ne misliš da ja tim tebe peckam. A
sad slušaj. Bilo je — e — davno je bilo, ali ipak
mislim: bilo je u »aoristu«.

— Što bijesa? U aoristu? Ne razumijem.

— Jest, u aoristu, tj. historičkom prošlom vre-
menu; jer »prošlo historičko vrijeme« zovu uče-
njaci — kako znadeš — aoristom. Tim ti hoću
reći da ova pripovijetka ne pada u prehistoričko
nego u historičko doba. Jedanput dakle snađe
grad Auvergnu velika nevolja. Kad velim da ne-

volja snađe grad Auvergnu, ne mislim ljude nego — oprostí — živinu; da, živinu; pojavi se naime u Auvergni marvinska kuga i prvi zastrepe — što misliš tko?

— Dvopapkari! — upadnem mu brzo u riječ. Ali on nastavi:

— Ne, nego — siromašni gradski senatori. Ne što bi se oni za svoju osobu bojali, ne mislim to, to bi bio smrtni grijeh i pomisliti samo; nego se senatori uplašíše zato što je na njihovoj svijesti prevelika odgovornost i za ljude i za kuće i za posjed, dakle i za marvu u gradu. No po-šast je bjesnila i nemilo harala auvergnansko blago.

— U tolikoj nevolji, sazove tadanji načelnik, skroz »konštitucionalan« čovjek, magistratsku sjednicu da se mogu utanačiti i poprimiti neke shodne mjere. Dva su bila u vijeću prijedloga: jedan od gradskih senatora, a drugi od domaćega župnika.

Gradski senatori predložiše ovih šest tačaka:

I. Najprije se imade većinom glasova izabrati mješovito povjerenstvo kojemu će biti prva brigada: po duši i svijesti istraživati da li je koje marše kužno ili nije kužno. To će se povjerenstvo zvati »kužno povjerenstvo«.

II. Svako marše, na kojem se i najmanja sumnja kuge pojavi, imade odmah i ne oklijevajući ili milom ili silom doći u magistratsku kuću pred upitno povjerenstvo.

III. Svaki posjednik kužnoga maršeta morat će ili naustice ili pismeno dostaviti magistratu ime; dobu i kratku biografiju svoga maršeta, to tro je povjerenstvu svakako nužno radi shodnih mjera koje se prema raznim »individualnim« vlastitostima maršeta razno poprimiti imadu.

IV. O svakom sumnjivom maršetu izdaje »doktor konjorum« visum repertum¹, a najprije armje

¹ visum repertum (lat.) — potvrda o pregledui

temeljito mnijenje, da li je upitao sumnjivo marše konj ili kobila, vol ili krava, ždrijebao ili ždre-bica, itd.

V. Kužno se marše ima odmah i ne oklijevaju-ći, tj. osmi dan iza dokazane bolesti, posvema uklo-niti, tj. ubiti. Napokon

VI. Ako sva marva u gradu slučajno pogine, onda nam nesretnim Auvergnancima ne preostaje ništa drugo nego da se i mi svi skupa iz našega grada — kao nekoč Abderićani ispred žaba — iselimo, i negdje drugdje naselimo; jer što bismo mi u takovu gradu gdje ne bi bilo ni konja ni vo-lova ni magaraca .. . ili, što no vele, »ni kučeta ni mačeta«.

To je bio prvi prijedlog, stavljen — kao što rekoh — od gradskih senatora. Međutim iznese do-maći g. župnik drugi protuprijedlog, koji je ovako glasio:

»Počem je marvinska kuga sad već u Auvergni, počem ni strukovnjaci ne znaju lijeka za tu po-šast, to su suvišna sva povjerenstva, a suviše su i sve one mjere koje slavni senat poprimiti kani. Jedno nam samo preostaje sredstvo: pustimo ži-vinu nek pogine, pa se preporučimo sv. Roku, ko-jemu na slavu prozovimo ulicu gdje se je kuga najprije pojavila imenom »Roka«.

Sad nastane u vijećnici, uslijed ta dva razna prijedloga, čitava gungula; neki su dapače sena-tori počeli već javno u sjednici grditi sv. Roka kao »eventualnoga krivca svega zla«. Bilo je da-pače već i o tom živo pretresivano pitanje: da li bi shodno bilo po velikom odvjetniku podignuti parnicu proti sv. Roku? Samo trijeznomu razboru tadanjega gradonačelnika ima se pripisati da nije i do šaka, a možda i do krvi došlo. Konačno su poslije mnoge vike i buke oba ova prijedloga spojena — makar su stajala jedan prema drugo-mu kao jegulja prema ježu — zajedno u jednu

cjelinu, u jedan zaključak, s tim ipak dodatkom: »ako više oblasti ne bi ništa proti tome imale«.

Dok me je moj pobratim uvjeravao da je ovo sve od vjerodostojnih ljudi čuo, dapače da je to sve u zapisniku magistratskih sjednica popisano — ujedanput susretnemo na uglu, gdje se dvije ulice stiču, dva druga ispod ruke iduća druga — bio je to moj otac i njegov nerazdjeljivi drug g. senator Tokmaković. Upravo su se o nečem živo prepirali. Već s učtivosti približimo se k njima. Bar ću doznati — pomislih u sebi — o čem se ova dvojica prepirati mogu. Ali sada prišapnem svomu drugu Živku neka zaboga obustavi svoje priče o senatorima, premda pod svu silu htjede upravo sada nastaviti. Upravo teškom mukom pođe mi za rukom ušutkati ga.

Idući tako za ocem i za g. senatorom, bude nam zgoda doznhti zašto se ova dva prijatelja toli silno vole. Evo zašto.

Upravo su se razgovarali o nekakvoj konzervativnoj, i onda opet o nekakvoj liberalnoj struji. Pošto su sva mnijenja raznih novina živo prorešetali i odsudili, završe svoju prepirku ovim zanimljivim i oštroumnim zaključkom.

Upitavši g. senator oca moga:

— Dakle, reci mi sada, pobratime, što ti o toj stvari misliš?

— Ja? — upita moj otac.

— Ti, da.

— Ja sam vojnik, i — ne mislim o tome ništa!

— Vidiš, upravo sam i ja toga mnijenja.

—• Kakova mnijenja?

— No, ni ja ne mislim ništa, i mislim da je za pametna čovjeka najpametnije ne misliti ništa

— bar glava ne zaboli.

Na tu divno oštroumnu primjedbu stisnu si oba prijatelja grčevito ruke — u znak vjekovite međusobne harmonije — pak se rastadoše. A moj će Živko meni u uho: tako ti je vidiš u svijetu,

srodna duša traži srodnu dušu, svaka skuža traži muža.

Rastadosmo se i mi dvojica. Ja i otac posljednji preostasmo, jer nam je kuća najdalje bila. Došavši kući sjednem odmah za pisaci stol, pak si polag stare svoje navade sve pobilježim što sam ovoga dana čuo i vidio.

DEVETA GLAVA

Iz kaje će čitatelj vidjeti što je unutra.

Nije mi nikad u pameti bilo ma samo pomisliti da su sve o Auvergnanima i o auvergnanskim senatorima čuvene i ovdje pobilježene pripovijetke prave i žive historičke istine; ta taško je i u povijesti čitavih naroda pronaći i povući sa svom sigurnošću onu među koja dijeli priču od historičkoga zgođaja, a kamoli puno teže u povijesti sitne kakve neznatne varoši koja — upravo rekavši — svoje povijesti i ne ima. — Ostavljam strukovnjacima neka kritički istraživaju sve priče i događaje o Auvergnanima i njihovim senatorima, koje sam od svog pobratima Živka Vragoljanoviea dosada čuo. Nego što slijedi odsada, to su — zalažem vam čitavu svoju bradu i na bradi bradavicu — to su sve gole i žive historičke istine. Ja bih mogao odsele pometati ne samo godine nego i mjesece i dane, pače i sate, kada se što zbilio; ali možda bi mi se ta prećerana kronologička tačnost kao hiperkritička taština u grijeh upisala; zato nek vam budu dovoljne samo godine.

Znam da je mnogi mladi hrvatski čitatelj, a i mnoga mlada hrvatska krasotica već nestrplji-

va što im — usprkos današnjemu novelističnomu ukusu — vrlo malo pripovijedam o Milici i o sebi, o našim čuvstvima i uzdisajima, o našim boljeticama i nesvjesticama — ukratko, o našim ljubovnim zgodama i nezgodama, već uvijek i navijek o senatorima. — Nije to — priznajem — od mene ni mudro ni patriotično; ali što ću kad moram kao zgodopisac držati se istine? A istina je da ja nijesam mnogo zalazio k Milici; a nijesam ni mogao puno zalaziti, jer s kim bih se kod nje zabavljao, s kim bih se razgovarao? S njom? To bi najluđa ideja ovoga svijeta bila; jer u Auvergni vladaše nekad ovaj red: što god ima mladež među sobom razgovarati, to sve moraju na svoje uši čuti i roditelji. No sad hvala lijepa da ja pred svjedocima, ili još možda bubnjem pred svijetom, razbubnjati dadem kako jedino za Milicu dišem, samo na nju mislim itd. A hoću li s ocem njezinim divaniti? Ali on osim svojih dviju poslovice ne divani ništa s ovako mladom dječurlijom. — Hoću li se dakle zabavljati Milkinom materom? Ta ona uvijek veli da je Milica još curica, stopram joj — veli — osamnaest godina. Dakle, zato curica što joj je »stopram« osamnaest godina? Pa da slušam takve prijesne i dosadne laži? — Vidite, dakle, da sam čitave prve moje u Auvergni jeseni, tj. g. 1841. bio prisiljen stegnuti svoje pohode na čim rjeđe dane.

Međutim nadošla nova godina 1842. — Godina se ponovila, a svijet postao za jednu godinu stariji — pa i ja. Valjada neće ni Milica ostati uvijek i navijek »stopram« osamnaest godina? Valjada će i ona biti s novom godinom starija? — Ja sam bar t'o od svega srca želio, i ja sam valjada prvi u svijetu ljubavnik, koji sam se najtoplije Bogu molio da mi ljubovca čim prije ostari.

Nova godina, nova sreća. Jednoga dana odlučim, kud puklo da puklo, da pođem zaprositi ruku svoje miljenice — svoje suđenice. Saopćim ocu

svoju nakanu. On najprije izreče svoje negodovanje, zatim stade razlagati kako bih svakako najpametnije učinio ako bih Rozamundu uzeo, a naposljetku pristupi meni za volju.

Znajući da je u Auvergni običaj prosi ruku ne u miljenice nego u njezinih roditelja, pripravljam se kako ću dostojno i s ocem i milostivom gospođom divaniti. — Ali opet neki strah oblađa me. Što ću — ako — hm — joj, itd... Evo me unutra, na mjestu, pred milostivom gospođom.

Polag stare navade Milice ne bijaše kod kuće, tj. ne bijaše je u sobi; ona je bila u kuhinji. Da me je tko slučajno u ovaj par upitao — a što radi u kuhinji? — ja bih bez dvojbe odgovorio bio: »pere juhu« ili »kuha rublje«, tako sam zbunjen i smeten bio. Međutim se saberem, nakoliko je moguće bilo, te iza običajnih obreda učtivosti — što bog dade — ja joj ujedanput otkrijem naum svoj, stanem joj na dugo i široko razlagati kako bih ja najsretniji ovoga svijeta čovjek bio — ukratko, ja zaprosim ruku njezine gospodične kćerke Milice.

— Aa — zar bi se vi već ženili? Gle, gle! A još vam nijesu pravo ni brkovi ponikli! Aa? — Pri ovom »aa« zine čudnovato, da bi joj vrlo lako tri pečena bravenjaka u usta ući mogla.

— Milostivna, blagorodna i velecijenjena gos ...

— Ta kanite se cifrarija, ja sve razumijem; ta ja ne imam ništa proti vama, dapače ne bi mi krivo bilo ako bi vi to htjeli za danas-sutra, znate, dok dijete malo ponaraste; ali sada još, znate, stopram osamnaest godina — čini mi se malo prerano; uostalom — ha — evo baš i oca njezina — divanite s njim. — To rekavši ode van.

U sobu stupi g. Šišman pl. Bukvanović. Ja se poklonim do crne zemlje pa uzmem s najvećim strahopočitanjem:

— Oprostite, velemožni, poglaviti i blagorodni gospodine, što sam smio doći k vama u nekom velevažnom poslu.

— To su trice i kučine! — zaustavi me gosp. gradonačelnik — kakav posao? Sto ćete? Recite, ne okolišavajte — i tim me u prvi mah vrlo zbuni; ali sjetivši se da u njemu vazda, pa i u najozbiljnijim časovima »trice« u ustima, prihvatim dalje.

— Oprostite, najvažniji je to čas života moga — da ne okolišavam — ja sam došao zaprositi ruku vaše gospodične kćeri. —

— Nije za krmaču sedlo! — promumlja divnim lakonizmom¹. Ja se zbunim kao kurjak u rupi; nego sjetiv se da je i ta primjedba samo uzvišena njegova poslovice, nastavim svoj juriš oduševljeno dalje:

— Vi znate, blagorodni gospodine, da ja imam ovdje lijepu praksu, da bih ja mogao danas već — bogu hvala — lijepo ovdje živjeti i obitelj uzdržavati, osim toga poznato vam je moje vladanje, i ja se uzdam da me nećete odbiti, itd. Međutim počne g. Bukvanović sasma fiegmatički, kao da se moj govor njega nimalo ne tiče, skidati svoj ogrnjač, pa skinuvši ga otiđe u drugu sobu i opet izađe s puškom — u dvorište — na vrapce! — A ja, jadan — kao lisica pred šipkovim grmom — iskesio zube, pa se u se zamislio, i mislio na koješta, a najviše na lisicu i — kiselo grožđe. ..

Eto sudite sada sami, jesam li mogao dosadivati ljudima koji me ne htjedoše razumjeti?

Dakako da me je otac moj, kad sam mu uspjeh prosidbe svoje pripovijedao, od svega srca ismjejavao i već je mislio kako ću se ja sada sigurno okaniti Milice ter pokucati na srce Rozamundino. Da — kano da se bujno čuvstvo prave i oduševljene ljubavi plaši kojekakovih u životu neprilika.

Nijesam zdvajao. Kao i svi ljubovnici, trpio sam i strpljivo čekao na bolja vremena: samo sam mo-

¹ lakonizam — kratkoća i jasnoća u izražavanju misli

rao — žalibože — što rjeđe posjećivati draginu kuću. Međutim se dogodi iste te godine 1842. jednoga dana strašna i grozna nesreća, koje ne smijem nikako mukom mimoići, makar da nije u nikakovu savezu s mojim ljubovnim zgodama i nezgodama; ali je u savezu s auvergnanskim senatorima.

Opisat ću čitav taj strašni i žalosni događaj onako kako ga se još danas stara moja pamet živo sjećá

DESETA GLAVA

U kojoj se pripovijeda velika nesreća koja je god. 1842. zadesila slob. i kr. grad Auvergnu; zatim se opisuje uslijed te nesreće savezno gradsko vijeće koje stvara deset magistratskih zapovijedi.

Bilo je g. 1842. — Jednoga dana navijeste zvoná s auvergnanskih zvonika žalosnim svojim otucivanjem, da je buknuo požar. Nesreće su kao i vrane: kamo jedna, tamo i stotine. Tako bilo i ovaj put. Uz jednu nesreću, uz požar silni, nadóde još strašna bura i silovit vjetar, a kad su stali izvlačiti gradske štrcaljke — niti ima vode u pripravi niti valjaju štrcaljke. Sad već nije nitko dvojio da će nestati Auvergne s lica zemlje ove. Gust dim kao crn oblak uzvitlao gradom — starci strepe, žene plaču, a leleču dječica — a senatori? Senatori izgubili i mozak i glavu. U tolikoj stisci pokupili se u gradsku vijećnicu u sjednicu; no kad tamo, ne ima g. gradonačelnika — nova neprilika! Gosp. gradonačelnik otišao u V*, jedno mjesto pune četiri milje od Auvergne daleko. Što će sada biti?

Dva su razna mnijenja što su senatori u prvi mah bez g. gradonačelnika učinili. — Neki vele — a med njima i moj pobratim Živko Vragoljanović — da su senatori, budući bi sjednica bez gra-

donačelnika nepotpuna bila, 1 teško da bi više oblasti odobrile takovu krnju sjednicu, u prvi mah naumili bili odmah i ne oklijevajući poslati po g. gradonačelnika, neka dođe i sazove sjednicu. Ja to ne vjerujem. To bi bilo upravo bezumlje, jer dok bi gradonačelnik u Auvergnu stigao, već bi bila i gradska kuća, a možda i čitava varoš u plamenu, a o sjednici ni govora. Nego ovo će biti vjerojatnije mnijenje, kojega se i ja držim: »Neka svatko gleda i nastoji da iz Auvergne živu iznese glavu!«

Strašan li je prizor prve noći bio: sav grad u plamenu, a sav svijet u brdima uokolo Auvergne. Mislio sam da se primiče sudnji dan te kobne i užasne noći. Taj strašni i žalosni događaj nije smišljen nego je historička istina, za koju ja svojim poštenjem jamčim. Ponavljam još jedanput: to je bilo godine 1842, a znadem tačno i mjesec i dan; nu znadu i mnogi još i danas živeći i vremenšnji u Auvergnu ljudi.

Puna tri dana i tri noći harao je nemilo oganj silni, a još osmi dan trajala je na garištima vatra.

Kad je oganj već prestao bio, sazove g. gradonačelnik, budući »skroz konstitucionalan« čovjek, jednoga dana gradsko vijeće, ter posadiv se na predsjedničku stolicu i s običajnim svojim uvodnim pitanjem: »Sto smo anda sada čineći?« otpoče sjednicu i pripusti neka senatori po svojem najboljem uvjerenju i razboru zaključe što će, kako li će za buduće slične slučajeve. To bijaše jedna od najburnijih i najvažnijih sjednica, kakove ne bijaše ni u prethistoričko doba. I danas su svi zaključci te sjednice u arhivu slavnoga magistrata auvergnanskoga potomstvu na uspomenu sačuvani. Ja sam toli sretan, ter mogu p. n. općinstvu saopćiti sve te zaključke u vjernom prepisu onako kako sam ih dobio od pobratima Živka Vragoljanovića, koji veli da se ja upravo — ne znam kojom srećom — dočepao izvornoga zapis-

nika, ter je sve od riječi do riječi prepisao kako slijedi:

Zapisnik izvanredne sjednice slob. i kr. grada
Auvergne održane povodom velikoga požara, dana . .
..... mjeseca godine 1842.

Izakako je g. gradonačelnik uz običajno »konstitucionalno« pitanje »što smo anda sad čineći?« sjednicu otvorio bio, bude najprije čitan, odobren i svestrano potpisan zapisnik posljednje sjednice. Sad dođe na dnevni red pitanje: »Koje i kakove shodne mjere kani slavni senat poprimiti za buduće slučajeve, ako bi kada i opet — što ne dao Bog — u gradu požar buknuo?« Čine se razni o tom prijedlozi i protuprijedlozi; onda slijede prigovori na prijedloge, i prigovori na protuprijedloge, onda opet odgovori na prigovore, zatim vika — buka — larma — žamor — vrisak — grmljavina; onda opet vika, buka, larma itd. .. Iza dugotrajne svirke i prepirke složio se sav senat u tom, da se dadu i izdadu slijedeće naredbe i odredbe pod imenom »deset magistratskih zapovijedi«, kako slijedi:

1. Tko god odsele bude toli nesretan da mu izgori kuća, smatrat će se pogorelcem, a tko ju zapali, bit će proglašen palikućom.
2. Palikuća, ako mu se uđe u trag, dobit će 25 batina; ako li mu se ne uđe u trag, onda mu se zločin donle oprašta dok mu se uđe u trag.
3. Isto tako i pogorelac dobiva 25 batina, i to ne zbog nesreće koja ga je snašla nego s razloga navedenih u 4. tački.
4. Svaki kućegazda, prije negoli će postati pogorelcem, imade to tri dana unaprijed javiti slavnom magistratu, da se shodne mjere i shodni koraci još za vrijeme poprimiti mogu. Koji pogorelac to učiniti propusti, dobit će 25 batina, a koji se ovoga propisa drži, tj. prijavu učini, dobit će

također 25 batina, i to s razloga navedenih u 2. tački.

5. Budući da je čestim iskustvom dovoljno dokazano da brže izgori kuća slamom pokrivena nego kuća drvom ili crijepom, to se nalaže svakomu građaninu da odsele sve svoje zgrade, kao kuće, staje itd. — ne drvom ili crijepom nego slamom pokriva; jer ako već dođe nesreća da se zapali, bar će brže izgorjeti, a uvijek je i po općinu i po pojedince bolje i probitačnije da svako zlo — pa i požar — čim kraće vrijeme traje.

6. Budući je gradski senat imao zgodu osvjedočiti se o krajnjoj nemarnosti svojih izvršavajućih organa, imenito se pokazao slab nadgled nad štrcaljkama i nad vodom koja bi imala vazda uz štrcaljke u pripravi stojati, to se sada za vazda naređuje i određuje: — da imadu odsele sve varoške štrcaljke — bar tri dana prije požara — vodom napunjene biti.

V Ako li požar nastane od groma, to se sv. Ilija, kao ravnatelj gromova i kao »eventualni« krivac, budući ga magistrat ionako uloviti ne bi mogao, rješava tih batina. Nu svakako se ima u tom slučaju tužba i tegoba prečasnomo biskupskom stolu podnijeti.

8. Budući da je opće u svijetu mnijenje zavladalo — a i Auvergna nije izvan svijeta nego u svijetu — da se požar gromom nastao ne može gasiti vodom nego samo mlijekom — slatkim ili kiselim, svejedno je — to se od današnjega dana zabranjuje građanima ovoga grada sir praviti, samo da čim više mlijeka u pripravi bude; osim toga nije slobodno ni krave, ni ovce, ni koze musti prije grmljavine, nego se taj posao — dakako, sporazumno sa zvonarima, koji ionako paze na oblake — obaviti imade vazda poslije grmljavine.

9. Da se odsele svaki požar prepriječi, imade se u gradu podignuti kip sv. Florijana, koji će biti zaštitnik slob. i kr. grada Auvergne, i čitava

jedna ulica prozvat će se po njem »ulica sv. Florijana«^ Zadaća sv. Florijana bit će: pod svaku ruku čuvati grad, ma i ne htjeli građani sami sebe čuvati. Napokon.

10. Sve ove naredbe stiču današnjim danom krepost, s tim ipak dodatkom, »ako vis. kr. ugarsko namjesničko vijeće ne bi ništa proti tomu imalo«.

Dano u slob. i kr. gradu Auvergni, slijedi....., mjesec i god. 1842.

JEDANAESTA' GLAVA'

Iz koje će čitatelj doznati još strašni# i grozniji događaj — ob auvergnanskom medvjedu.

Četvrte godine iza velikoga požara, dakle godine 1846, dogodio se je još puno strasniji i puno grozniji slučaj u Auvergni. Opisat ću ga potanko.

Jednoga dana javi netko slavnom magistratu da se u okolici auvergnanskoj, imenito na brdu »Sokolovcu«, veliki nekakov medvjed skiće želeći podaviti sav, ako bude moguće, auvergnanski svijet. Taj se medvjed oteo valjda kojemu planđujećemu Bugarinu koji ga je na lancu po svijetu vodio, pa će sada taj četveronožni krvopija podaviti i pognjaviti poštene i miroljubive Auvergnance. — Glas taj u tili čas raznio se kao munja po čitavoj Auvergni, a osobito po Vučjaku, i već pol sata po prijavi znalo je preko trideset vučjačkih baba potanko pripovijedati kako je lice medvjedu, koliko je hvati dugačak, kakove ima rogove — dapače nekoje su već i tačno znale: odakle je rodom, s kojih je razloga svoju domovinu ostavio ter najedanput kao grom iz vedra neba u na-še strane došao, itd.. . Stotinu sličnih pitanja rješavahu i muškarci i žene u Auvergni.

— Kako mu drago, strati 1 trepet spopade čitav grad, a osobito kukavne senatore, ne stoga što su možda plašljivije naravi bili — bože sačuvaj! oni su doduše malo spočetka probljedili bili, ali su se već poslije podne — mislim poslije objeda — osvijestili, ter su svi spremni bili — makar to bilo i uz pogibelj života — ići u lov na medvjeda. Dakle strahu kakovu tu ne bijaše ni traga; nego su se senatori uplašili bili, jer je prevelika odgovornost na njihova leđa pala bila; jer tko bi odgovarao da se tomu medvjedu sviđi svaki dan jedno četrdesetero djece za zajutrak progutati, a isto toliko dnevice od obijesti podaviti? Tko drugi, no građanski senatori. Nije dakle nikakovo čudo što je još istoga dana, kada je prijava stigla bila, g. gradonačelnik, »skroz konštitucionalan« čovjek, sazvao u četiri sata poslije podne vanrednu gradsku sjednicu. Na njegovo »skroz konštitucionalno« pitanje: »što smo anda sad čineći?« svi senatori kao iz jednoga grla burnim, neustrašivim i gromkim glasom, da se ča i zemlja do dva pedlja uokolo potresla bila, zaoriše: U lov! u lov! — I zaključiče sutradan u svu zoru u lov — na medvjeda.

Još iste večeri po sjednici navalio sav svijet u Auvergni na posao: jedni spremaju ražanj na koji će nataći medvjeda; drugi pune čuture i barilca za objed u planini; jer valja znati da kad Auvergnani u lov idu — bio lov privatn ili općinski — da je taj dan za njih isto toli sjajan i svečan dan kao kad se slavi svadba ili crkveni god; treći čiste i nabijaju ubojito oružje; četvrti bruse noževe kojima će medvjedu kožu guliti; — žene opet spremaju jestivo: slažu meso i slaninu, peku pite i suhe kolače — ukratko, što god u Auvergni po dvije ruke nosi, sve je za poslom.

Zora svanu i velika povorka oružanih hajkača pođe u gradski lov na medvjeda. Da ne dubim pripovijetke — u prvoj odmah hajci ubi g. Šiš-

jr.an pl. Bukvanović, gradonačelnik auvergnanski, strašnu, neobičnu i groznu neman — strah i trepet čitave okolice auvergnanske — rudastoga medvjeda.

Necu spominjati onog veselja kojim je taj dan u Sokolovcu proslavljen bio; premučat ću sve one mnogobrojne zdravice kojima su gdjekoji lovci g. gradonačelnika prisposodabljali ća Herkulu¹, savladatelju nemejskoga lava itd., samo ću stegnuti opis ovoga zgođaja na najglavnije tačke,

za gozbe i veselja dovezu ubijenoga medvjeda još iste večeri u Auvergnu — u gradsku vijećnicu.

Sutradan u javnoj izvanrednoj gradskoj sjednici bude u prisutnosti istoga ubijenoga medvjeda pretresivano ovo velevažno pitanje: da li je taj ubijeni medvjed i zbilja pravi i živi medvjed.

Najprije pregledaše onako samo na brzu ruku sami senatori zvijer. Temeljit strukovnjački i vještački pregled imao je slijediti kasnije.

Rezultat prvoga površnoga, a po samim senatorima obavljenoga pregleda bijaše ovaj:

1. Neobična veličina ustrijeljenje zvijeri dokazuje nepobitno, da bi to mogao biti i zbilja pravi medvjed.

2. Dlaka rudasta, kao i u ostalih medvjeda, a uz to bijela, kao u bijelih sjevernih medvjeda.

3. Taj medvjed, premda posve sličan drugim medvjedima, ima ipak — što je vrlo čudnovato — pasju glavu.

4. Noge ima posve različite od ostale svoje braće dapače nema tu ni traga medvjedim šapama.

5 Rep je puno sličah repu ovčarskih pasa.

6 Iz svega toga ne može se ipak potpuno sigurno razabrati da li je taj medvjed — medvjed ili kakov veliki ovčarski pas.

¹ Herkul, grčki mitološki junak; u prenesenom smislu osobito jak, snažan čovjek

Međutim je to bio uspjeh prvoga, samo površ-
noga pregleda, ali na prijedlog g. gradonačelnika
bude određeno da se većinom glasova odabere
mješovito strukovno povjerenstvo koje će još
tečajem ove sjednice — pa makar ona do mraka
trajala — svestrano istraživati da li je ta neman
i zbilja pravi medvjed. U to strukovno povjeren-
stvo mogli su se birati i oni auvergnanski vještaci
koji nijesu bili senatori. Evo lica toga većinom
glasova odabranoga povjerenstva: dva iz gradskog
vlastelinstva stara i iskusna boj tara (ovčara), stru-
kovnjaci za ovčarske pse; zatim dva profesora pri-
rodopisnih struka na gimnaziji auvergnanskoj,
strukovni poznavatelji svih svega svijeta medvje-
da; onda poštovani otac gvardijan franjevački, naj-
pametniji u Auvergni čovjek i nepristrani zastup-
nik inteligencije, ter napokon veleučeni g. Filip
Bezmozgović, marvinski fizik i takozvani »doktor
konjorum«. Saopćit ću sve potanko spomenutoga
strukovnjačkoga povjerenstva mnijenje.

Prvi izrekoše svoje mnijenje boj tari, da je taj
medvjed pravi živi ovčarski pas. Zatim je slijedio
izvještaj dvojice profesora: da je taj medvjed po
svojoj prilici pas; ali za veću sigurnost, nek mu
se koža sadere, pa novozasnovanomu narodnomu
muzeju u Zagreb pošalje; tu će domaći zemaljski
strukovnjaci nedvojbeno i sigurno riješiti pitanje,
da li je ta koža medvjeda ili pasja. — Izvještaj
poštovanoga o. franjevačkoga gvardijana glasio
je: da bi svaki onaj čovjek — pa ma on bio i se-
nator — bio doista pravi i živi medvjed, koji bi
mogao ovoga ovčarskoga psa držati za medvjeda.
Napokon, najzanimljivije i najtemeljitiye bijaše
mnijenje g. Filipa Bezmozgovića, marvinskoga
fizika i »doktora konjorum«. Ne hoteći isti stru-
kovnjak osramotiti čitavu auvergnansku hajku i
hajkaše na medvjeda, a s druge strane opet u dnu
duše osvjedočen da je taj tobožnji medvjed bio
samo pas, evo kakav dade zanimljivi i oštromni

»visum repertum«: »Prvo što mi se očima nameće, i što sa svom sigurnošću reći mogu, jest to, da taj medvjed ne može nikako biti medvjed; nego ako već po želji slavnoga senata mora biti medvjed, onda bog i bogme nije medvjed nego — medvjedica. Isto tako tvrdim sa sigurnošću da ova ista zvijer, ako već nije medvjedica, onda bogme nije ni pas već — kuja! Dakle ne može biti pitanje: je li to medvjed ili pas, nego je li to kuja ili medvjedica?! Što se moga mnijenja tiče, ja potpunom sigurnošću tvrdim: ako nije kuja — onda je medvjedica.«

Burno pljeskanje sa svih strana popratilo ovaj izvještaj »doktora konjorum« te većinom glasova bude zaključeno: »da je taj pokojni medvjed prava i živa medvjedica!«

Sad nastane živahno pretresivanje: što će s mrtvom medvjedicom? Većina se složi u tom da se svakako koža sadare; ali kuda s kožom? Profesori htjedoše pod svu silu da se pošalje u Zagreb kao rijetka dragocjenost mladomu narodnomu muzezeju koji je upravo te godine (1846) zasnovan bio; ali nato ustane g. Perica Tokmaković, prvi i najugledniji gradski senator, pa počne ovako urnovati: »Slavno vijeće, p. n. gospodo senatori! I ja mislim da se koža pokojne medvjedice svakako sadare; ali tu kožu ne treba slati u Zagreb, nek si Zagrepčani sami ulove medvjeda, ako im se kad prohtije medvjede kože! Sadrta koža neka ostane za vječitu uspomenu u Auvergni, i neka se gradskim troškom od nje napravi bunda koja ima biti odsele za sva vremena ob zimu ornat gradonačelnika auvergnanskoga.

Burni pljesak i urnebesno klicanje popratilo ovaj prijedlog. Moram ovdje spomenuti da se ovom prijedlogu sad već ni profesori ne usudiše suprotnuti, a čini mi se da je i sam g. gradonačelnik, kojega se ipak stvar najviše ticala, s tim prijedlogom, tj. s medvjedom bundom, posve sporazu-

man bio, barem anali nigdje ne spominju da bi on tom zgodom onu svoju uzvišenu poslovicu: »nije za krmaču sedlo« izustio bio. I od toga vremena — tako tvrde mnogi očevidci — čuva se još i danas u gradskoj riznici glasovita — bunda medvjedovka. Ja ju na svoje oči, istini za ljubav priznajem, nijesam nikada vidio.

I to vam je povijest o medvjedu auvergnanskomu.

DVANAESTA GLAVA

Iz koje će čitatelj napokon doznati sve što bi ga moglo u ovoj pripovijetki zanimati.

Ja bih vam mogao iz života nekadanjih auvergnanskih senatora saopćiti još puno sličnih crtica, kojim sam upravo svjedok očevidac bio; da pače, gdje koju bih znao i iz novijega vremena, npr. onu glasovitu naredbu o starom »šajnskom« novcu — ali saopćit ću, kad sam već spomenuo, i taj sitni događaj. — Kad je, naime, iza g. 1848. ukinut bio stari novac u »šajnu«, glasila je naredba auvergnanskoga senata doslovice ovako: »U smislu patenta od... prema višoj naredbi zabranjuje se odsele u starom novcu, tj. u »šajnu« računati; tko ovu naredbu prekrši, platit će globu od pet do dvadeset forinta — šajna!« itd. Ali kad bih ja svršio pripovijedajući svaku sjetnu i nesietnu sitnicu? Mislim da i ovi neki glavni podaci, koji su ovdje popisani, daju dovoljno našoj domaćoj povijesti građe da se uzmogne prosuditi stara i negdanja Auvergna, kako u topo- i etnografskom, tako isto i u arheološkom, socijalnom, ekonomskom itd. pogledu.

Nadošla je g. 1848. — S njom se uzrurale glave u čitavoj carevini — i mozak cjelokupne Auver-

gne poskočio do 80° Reaum. Nadošla 1850, a s njom kojekakve naredbe, odredbe, propisi, patent i itd ..., — Ohladnjele glave u čitavoj carevini — a mozak auvergnanski smrznuo se je do —40° Reaum, ispod ništice. — Ujedanput dobila je čitava carevina novi ustav — i Auvergna dobila je novi ustav. — Prekrojio se ustav u carevini — prekrojio se i u Auvergni. Tako se je mijenjalo i mijenjalo dok se nije naposljetku sve promijenilo — pretočilo — preobrazilo — a onda? No, onda se primičemo kraju ove pripovijetke.

Ali sad je pod konac krajnje vrijeme da već jednom doznadete sve ono što bi vas možda iz ove pripovijetke zanimati moglo, tj. što se je konačno dogodilo sa mnom, što s Milicom, što s Rozamundom, itd Sve ćete doznati, sve ću vam saopćiti. Bit ću kratak.

Ja sam, koje svojom revnom praksom, a koje svojim pristojnim vladanjem, stekao u Auvergni prilično mnogo simpatija — kod starih gospođa, a možda i kod gdje koje osamnaestogodišnje curice ... no za mene je bilo važnije steći najprije priznavanje i štovanje kod starih — ili da se tačnije izrazim — kod stare i milostivne gospođe Milkine majke; jer njezinim zagovorom dođoh još g. 1842. pod jesen do svoje miljenice, vjerenice pa ženice Otac mi je doduše njezin još i posljednji put. kad sam ju već isprobio bio, dokazivao da »nije za krmaču sedlo«, ali dobra majka Milkina svladala je sve te teškoće i ja sam polučio u Auvergni svoju sreću. Meni, gradonačelnikovu zetu, ne bijaše teško postati najprije začasnim građaninom. a skoro zatim i gradskim fizikom, koju sam službu do lani pune tridesettri godine obnašao, a danas evo uživam spokojno svoju mirovinu te sam sretan otac obitelji; četvero sam djece potpuno već opskrbio, tri sina i jednu kćer; a danas vam evo uz to sve u mojoj kući još ljepšega i ganljivijega

prizora: mojoj se Milki oko vrata vješa dvoje sitne dječice, dvoje mile klapčadi — to vam je moja unučad, djeca moje kćeri koja mi je danas i-z daleka puta u pohode došla. Kako je lijepa i mila ta klapčad: zdrava i jedra kao puđarska djeca, a okretna kao vjeverice. Baka ih njihova, a žena moja, gladi čas po glavi, čas po podvoljici.

Milka nije danas više mlada žena, ali je još 1 danas, u vremešnoj dobi svojoj, pravi anđeo božji u cijeloj kući i cijeloj obitelji mojoj: ona nas sve zadahnjuje mirom božjim i blagoslovom nebeskim.

A Rozamunda? — Odmah slijedeće godine iza moga vjenčanja postade milostivna gospoja — žena oca moga, pa tim i poštovana moja majka. Održao sam riječ. Cesto sam ju kroz više godina s mojom Milkom pohađao; no od nekoga vremena prestao sam to činiti — ne, nijesam prestao — i danas ju još pohađamo, ali ne tako često kao prije nego samo jedanput u godini — na god svih mrtvih — u groblju. Davno je već pokojna. I otac mi je davno već pokojni.

A gdje je moj tast? Gdje punica? Gdje pobratim Živko? Gdje »doktor konjorum«? — Osim Zivka sve je izumrlo. Zivko je danas župnik u S. blizu mene. Cesto se sastajemo i kod mene i kod njega. On je doduše godinama ostario, al' ne duhom — i danas je još uvijek živ kao živa, a domišljat kao trista đavola.

A gdje su stari senatori? — Svi su izumrli — a bez oporuke i bez nasljednika: jer se njihovi potomci i duhom i srcem preobraziše — kao ličinke puzavice u krilate leptirove — bogu hvala, u sasma druge ljude: oni su danas vrijedni, napredni i domoljubni građani mile mole hrvatske domovine.

TRINAESTA' I POSLJEDNJA GLAVA

U kojoj se čini priziv na sve porote svijeta.

Dopusti mi, dragi čitatelju, da ti pod konac priču pripovijedam.

Bio sudac, kadija, što li? — veoma strog i oštar, ali uz to, žalibože, i veoma podmitljiv čovjek. To je znao siromašan seljanin koji je morao u nekoj raspri pred toga podmitljivoga suca ići. Ali bogac nema ništa, a kako će bez mita pred takova suca? Dosjeti se ipak da je sudac veliki ljubitelj ptica pjevica; zato ode jednog dana u šikarje, pa traži amo, traži tamo — i u neke nekavice namjeri se na čitavo jedno, baš kosovlje gnijezdo; u njem do tri sitna golišava ptica. Uzme gnijezdo i s njim ptice, pa pred suca. Iskaže najprije svoju nuždu i tegobu, a onda na polasku daje sucu na dar gnijezdo s pticama. Sudac, nezadovoljan s tako malim darom, oglede gnijezdo i, znajući dobro kako je teško othraniti male kosoviće, rekne seljaninu: »Dobro, ptici su sad moji; nego ti ih ponasi sa sobom kući, hrani ih, pa kad ponarastu i propjevaju, onda ih donesi k meni; a međutim svakih osam dana dođi ili ti ili pošalji koga k meni da mi javi i obznani kako ptici napreduju. No to si zapamti, tko mi prvi rekne da su ptici pokrepali, taj će dobiti dvaestipet batina! Jesi T razumio? A sad se tornjaj!« Seljan ode kući i pripovijeda, jadan, svojim ukućanima kako mu se sudac zagrozio, ako ptici pokrepaju. Nježno dvori seljan ptice — ali kud će kuga neg' u Sarajevo, kud će nužda neg' na bokca? Za osam dana svi su kosovići pokrepali. Sto će sada, kako li će? U velikoj stisci i nevolji moli redom sve si ukućane, ne bi l' koji htio ići k sucu da mu javi što se je zbito. Jest, al' svatko svoju kožu čuva — neće nitko na batine. Onda se namjeri seljanin slučajno na Ciginina pa mu pripovijeda svoju muku i nevolju.

Kad je Ciganin sav događaj razumio, ponudi se da će za forintu on sam pred suca otići i smrt mladih kosovića najaviti. Od sveg srca pristane seljanin na forintu, a moj Cigo ni pet ni šest već lulicu u gubicu, put pod noge, pa pred suca.

— Majmišture¹*, gospon suče!

— Što si došo, Ciganine?

— Milostivi, gospodine, došo sam ti najaviti — i ponizno obznaniti — glede onih tvojih ptića — znadeš mladih kosovića.

— No pa kako moji ptići? Jesu l' zdravi i veseli?

— Gospodine milostivi! Tvoji su ti kosovići — krotki, mirni ko jaganjci.

— A je T štogod i pjevaju?

— Gospodine milostivi! pjevali bi drage volje — samo da glasa imaju.

— A je li mi štogod iju?

— Gospodine milostivi! Niti iju niti piju.

— A onda su pokrepali?

— Gospodine, ti si kazo! — ja boga mi nije sam kazo! — i otide bez batina Ciganin kući pjevajući.

Moglo bi se vrlo lako dogoditi da bi koji čitatelj mogao upoznati u ovim Auvergnanima nečiju sliku i priliku ter meni, reći: Ta ti Auvergnani — to su ... ni! — »Ti si kazo!«, odgovaram s Ciganinom tako čitatelju, pak nek nam tada sude sve porote ovoga svijeta, tko je — ako bi s toga kakva smutnja u domovini nastala — tomu onda krivac? Da li p. n. čitatelj ili kukavni kronista* * i panegirik³ auvergnanskih senatora?

¹ ciganski pozdrav

* kronista, kroničar — ljetopisac, pisac kronike

* panegirik, panegiričar — čovjek koji prekomjerna hvali nekoga ili nešto

Korektura »Vjesnik

Izdavač ZORA
Izdavačko poduzeće
Zagreb. Prilaz JNA br. 2/II
Za izdavača Ivan Dončević
Rkp. br 1160 — 7 tiskanih araka
Tiskanje dovršeno 15. IV 1964.
u štampariji »Vjesnik«
Zagreb, Odranska b b

Din 300.—

52937

A'

